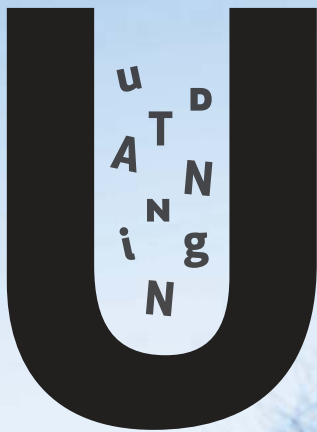

Utdanning
Nr. 5, 23. mai 2025

– Det handlar om liv og helse

Marte Oline Vågnes Dalmo (31), lærar og autist

Over fire av ti lærarar meiner dei kan for lite om tilrettelegging for elevar med autisme.

INNHOOLD

Samling for samiske barn

En dag i måneden er det tid for joik, for å synge på samisk og bli jaget av uhyret Stallo.

Det er mulig!

Med store bokstaver, lesespill og en god ABC kunne alle førsteklassingene lese da skolen startet etter jul, skriver Berit Børresen.

Det verst tenkelige

Oskar (11) døde av allergisjokk på vei hjem fra skolen. Kommunen ble dømt for manglende rutiner for håndtering av hans sterke melkeallergi.

Kreative kompetanser

En elev ga Tommy Lykke Nordahl hakeslipp under muntlig eksamen i matematikk.

LEDER

Når systemet svikter

Noen ganger handler det ikke om at noen gjør noe galt. Det handler om mangel på kunnskap, rutiner og tid til å gjøre det som er riktig.

Det gjelder for to av historiene i denne utgaven av Utdanning. Den ene handler om Oskar. Han hadde alvorlig melkeallergi. I 2022 døde 11-åringen fra Kongsvinger på vei hjem fra skolen etter at han hadde fått i seg melk i en mat- og helsetime. Det skjedde fordi informasjon ikke ble delt og rutinene sviktet.

Den andre historien handler om Marte (31). Hun er autist, men vokste opp uten å bli forstått. Da skolefraværet økte og problemene vokste, ble hun sett på som lat og frekk. Ingen spurte hva hun egentlig trengte.

Disse historiene er ulike, men har noe til felles: Barn som trengte voksne med tid, rom og kompetanse til å se bak atferden.

Lærere vet dette. De ser barna som sliter. Og de forteller om konstant dårlig samvittighet over ikke å kunne hjelpe dem alle. Klassen kan romme 25 elever, men utfordringene er langt flere: én med alvorlig allergi, én med diabetes, én med autisme, et par med ADHD, noen med lærevansker, og en som ikke har sovet siden foreldrene skilte seg.

Oskar skulle vært tenåring nå. Marte er blitt voksen. Hun jobber i skolen – for å være den læreren hun selv trengte som barn. Deres historier er til advarsel og ettertanke.

Barna har rett til en trygg og god skolehverdag. Det krever to ting: nødvendig kompetanse og nok ressurser. Begge deler er mangelvare i skolen i dag.

Det kan få svært alvorlige følger.

Kraftig fall i søkere

Antall søkere til utdanningen for barnehagelærere har stupt med 16 prosent. De vet ikke hvor bra jobben er, mener de ansatte i barnehagene i Krødsherad.

Hodebry

Prøv deg på femten finurlige spørsmål.

Hør den gripende dokumentaren her

...eller på utdanningsnytt.no, Spotify, Podme eller der du hører podkast.

Kaja Mejlbo, ansvarlig redaktør

LØNNSOPPGJØRENE 2025

– Løser ikke rekrutteringsut

Foto: Bjørn Asle Grimstad

Unios forhandlingsleder Geir Røsvoll (til høyre) er fornøyd med reallønnsøkning for medlemmene. Her er han sammen med KS' forhandlingsleder Tor Arne Gangsø ved starten av forhandlingene 24. april.

Enighet i Oslo kommune

Oslo kommune og arbeidstakerorganisasjonene LO Kommune Oslo, Unio, Akademikerne og YS er enige i årets lønnsoppgjør.

Oppgjøret gir et generelt tillegg på 3,62 prosent, minst 20 100 kroner, med virkning fra 1. mai. Resultatet er innenfor rammen i frontfaget på 4,4 prosent.

Årets oppgjør er et mellomoppgjør og omfatter kun lønn.

– Jeg er fornøyd med at vi har kommet fram til en løsning som er anbefalt av alle fire sammenslutninger, sier Oslo kommunes forhandlingsjef Harald Nævdal.

Han roser motpartene for en konstruktiv tone i forhandlingene.

Fornøyd med reallønnsvekst

Forhandlingsleder for Unio i Oslo, Marianne Lange Krogh sier hun er fornøyd med å ha fått gjennomslag for det viktigste kravet Unio stilte

i oppgjøret, som var reallønnsvekst.

– Vi har fått gjennomslag for vårt hovedkrav om en reallønnsvekst for våre medlemmer, sier Krogh.

Men hun skulle ønsket en enda tydeligere verdsetting av ansatte med høy utdanning.

– Kommunen brukte ikke dette mellomoppgjøret til å målrette lønna slik at det demmer opp for kompetanseflukten og rekrutteringskrisen som er i Oslo kommune, sier hun.

©NTB

fordringene

– Kommuneøkonomien er så trang at det ikke var håp om å hente noe ekstra, sier Unios forhandlingsleder Geir Røsvoll.

Tekst: Kaja Mejlbo

– Vi mener dette er et akseptabelt resultat for våre medlemmer i en tid med stram kommuneøkonomi, sier forhandlingsleder for Unio, Geir Røsvoll i en pressemelding.

Noen timer før fristen ved midnatt til 1. mai kom Unio, Akademikerne og KS til enighet i årets lønnsoppgjør. Resultatet ble en ramme på 4,4 prosent. Det er det samme resultatet som i frontfaget.

For Unios grupper er det avtalt sentrale tillegg på mellom 15 200 og 21 200 kroner, med virkning fra 1. mai. Ny garantilønn justeres tilsvarende.

For ledere er det avtalt et generelt, prosentvist tillegg på 2,8 prosent per 1. mai.

Det er ikke satt av noen pott til lokale forhandlinger i årets mellomoppgjør, alle tillegg i kapittel 4 gis sentralt.

Fikk ikke mer enn frontfaget

Unio krevde opprinnelig å ende over frontfaget, men endte altså på samme nivå.

– Det viste seg dessverre ikke å være mulig, og noe KS tidlig signaliserte. Kommuneøkonomien er

så trang at det ikke var håp om å hente noe ekstra til tross for at vi forsøkte oss på en rekke ulike grep under forhandlingene. Forhandlingene var meget krevende, sier Røsvoll.

Med en forventet prisvekst på 2,7 prosent i år ligger det imidlertid an til at Unios medlemmer får reallønnsvekst. Det var også et tydelig krav fra arbeidstakersiden.

– Etter flere år med reallønnsnedgang ligger det nå an til en reallønnsøkning for våre medlemmer i kommunesektoren for andre år på rad. Det er bra, og svært viktig, sier Røsvoll.

Han understreker at dette oppgjøret ikke vil løse utfordringene i kommunene med å beholde og rekruttere folk til helse og utdanning.

Store forskjeller

Ifølge Unio tjener kommunalt ansatte med inntil fire års høyere utdanning, som sykepleiere, barnehagelærere og adjunkter, nesten 200 000 mindre enn dem med tilsvarende utdanning i industrien. Lærere i skoleverket med mer enn fire års utdanning har i snitt over 300 000 mindre i lønn enn dem med samme utdanningsnivå i industrien.

– Situasjonen er kritisk, og da er det behov for helt andre tiltak enn de som tidligere er prøvd. Politikerne må bevilge midler til kommunene slik at de er i stand til å ansette og beholde de folkene de trenger, slik at innbyggerne får de tjenestene de forventer og har krav på. Dagens løsning fungerer ikke, da må det tenkes nytt – og det er et politisk ansvar, sier Røsvoll.

YS og LO valgte å bryte forhandlingene og tar oppgjøret til mekling i slutten av mai. Unio har sikret seg en reforhandlingsklausul som betyr nye forhandlinger om de andre partene skulle få noe ekstra i meklingen.

Hvis LO, YS og KS ikke blir enige i meklingen, ligger det an til streik blant LO Kommunes 190.000 medlemmer og YS-medlemmene.

Gjennomslag for Unio i statsoppgjøret

Unio stat krevde reallønnsvekst og lokale forhandlinger. Det fikk de.

Enigheten innebærer en årslønnsvekst på 4,4 prosent, som gir en disponibel ramme på ca. 3,3 prosent per 1. mai. Denne rammen er på samme nivå som frontfaget. Hele potten skal fordeles lokalt, etter lønnsforhandlinger ved den enkelte virksomhet.

Det er forhandlingsleder for Unio stat, Steinar A. Sæther fornøyd med.

– Det har vært reelle, konstruktive forhandlinger, og det er positivt. Vi gikk til forhandlingene med krav om reallønnsvekst og alt fordelt lokalt, og det fikk vi, oppsummerer Sæther i en pressemelding.

Neste skritt i lønnsoppgjøret er de lokale lønnsforhandlingene, som gjennomføres til høsten.

– De lokale partene har et stort ansvar i gjennomføringen av de lokale forhandlingene. Vi har stor tillit til at våre tillitsvalgte vil forvalte det ansvaret på en veldig god måte, sier Steinar A. Sæther.

Unio stat har 36 382 medlemmer i statlig sektor. De fleste er ansatt i politiet, forskning og høyere utdanning.

I tillegg til Unio kom også YS og Akademikerne til enighet med staten i årets lønnsoppgjør. LO derimot har brutt forhandlingene. Fristen for meklingen går ut ved midnatt 27. mai.

Etter flere år med reallønnsnedgang ligger det nå an til en reallønnsøkning for våre medlemmer i kommunesektoren for andre år på rad.

Vant barnehagepris – utfordret Nordtun med en caps

Foto: Jørgen Jelstad

– Ta på denne, ta et bilde og legg det ut, var prisvinner Ingar Arne Aaes hilsen til statsministeren. Til høyre kunnskapsminister Kari Nessa Nordtun.

Barnehagelærer Ingar Arne Aae ble «Årets barnehageinspirator». Nå oppfordrer han statsminister Jonas Gahr Støre til å legge ut bilde av seg selv som «Stolt barnehagemann».

Tekst: Jørgen Jelstad | jj@utdanningsnytt.no

– Jeg har en «challenge» som du kan sende videre til statsministeren, sa Ingar Arne Aae til kunnskapsminister Kari Nessa Nordtun (Ap) og holdt opp en caps på scenen. På den stod det «Stolt barnehagemann».

– Jeg utfordrer han til å ta på denne, ta et bilde og legge det ut, sa Aae til stor applaus fra salen på landsmøtet til Private Barnehagers Landsforbund (PBL).

Aae jobber i Espira Casa Musica barnehage i Levanger. 13. mai ble han kåret til «Årets barnehageinspirator 2025», en pris i regi av PBL.

– Som ildsjel og koordinator i nettverket «Menn i barnehage» jobber årets barnehageinspirator med å få flere menn til å ville arbeide med barn i barnehage, sa kunnskapsministeren da hun leste opp begrunnelsen.

Aae sier prisen er en motivasjon for å fortsette arbeidet med å få flere menn inn barnehagesektoren.

– I dag er det cirka ti prosent menn i norske barnehager. Om 25 år er jeg pensjonist, og da skal vi ha 20 prosent. Det er mitt personlige mål, sier han.

Ifølge PBL er målet med «Årets barnehageinspirator» å løfte frem noen av dem som bidrar til at andre blir motiverte til å jobbe med barn i barnehage. Det er 12. gang at PBL deler ut prisen.

I år var det plukket ut tre finalister blant 139 kandidater, og Ingar Arne Aae stod igjen som vinner til slutt. Prisen er på 50 000 kroner.

Enighet i Norlandia-oppgjøret

Barnehagelærere og styrere i Norlandia-barnehagene får 4,4 prosent lønnsvekst. Nå skal partene også jobbe for at flere blir fagorganiserte.

Tekst: Kaja Mejlbo

Resultatet på 4,4 prosent er i tråd med frontfaget og lønnsoppgjøret i KS. Det sikrer real-lønnsøkning for alle medlemmer. Tilleggene blir på mellom 22.200 og 38.000 kroner og gis fra 1. april 2025.

I lønnsforhandlingene kom det også frem at partene er samkjørte om at det er for lav organiseringsgrad i området, skriver Utdanningsforbundet på sine nettsider.

De ble enige om en felles protokolltilførsel som forplikter partene til å samarbeide for å øke organisasjonsgraden.

– En høy organisasjonsgrad er viktig for et velfungerende arbeidsliv og god kvalitet i barnehagesektoren, og vi er veldig fornøyd med å ha fått noe ned på papiret om dette, sier forbundets forhandlingsansvarlige på området, Bjørg Melbø Ratvik i en pressemelding.

Bli kjent med HL-senterets tilbud for barneskolen

Hva er antirasisme?

2.-4. trinn

Sammen med en formidler ser vi nærmere på ulike måter å jobbe mot rasisme gjennom praktisk-estetiske oppgaver. La elevene øve seg på antirasistisk handlingskompetanse ved å utfolde seg i utstillingen *U/Synlig: Hverdagsrasisme i Norge*.

Hva er rasisme?

5.-7. trinn

Med utgangspunkt i utstillingen *U/Synlig: Hverdagsrasisme i Norge*, engasjeres elevene til å gjenkjenne utfordringer knyttet til rasisme og hverdagsrasisme i vår samtid. Gjennom gruppearbeid i utstillingen får elevene lytte til personlige erfaringer og jobbe med viktige begreper.

Holocaust i Norge

6.-7. trinn

Lær om Holocaust i Norge og folkemordet på norske romer. Sammen blir vi bedre kjent med oslojenta Gerd, som var 10 år da Norge ble okkupert. Hva skjedde med Gerd og hennes jødiske familie?

Vi tilbyr gratis busstransport for barneskoler i Oslo!

UNDERSØKING BLANT LÆRARAR

- Åtte av ti lærarar har undervist elevar med autisme.
- 43 prosent seier dei manglar kompetanse i korleis dei skal leggje til rette for elevar med autisme.
- 512 lærarar på 1.-10 trinn har svart på spørjeundersøkinga.

Ho er gjennomført av Opinion på oppdrag frå Utdanning og Samarbeidsdesken.

Samarbeidsdesken er eit samarbeid om undersøkjande journalistikk for lokalavisene.

NRK, Landslaget for lokalaviser, Senter for undersøkjende journalistikk, Utdanning og Kommunal Rapport deltek i dette prosjektet.

Marte sit i fagleg råd
i Autismeforeningen
i Norge.

Marte fekk autisme- diagnosen som vaksen

Nesten halvparten av lærarane meiner dei har for lite kunnskap om å leggje til rette for elevar med autisme. – Det handlar om liv og helse, seier Marte Oline Vågnes Dalmo (31), lærar og autist.

Tekst: Dina Jeanette Danielsen Foto: Marius Simensen

Eit par hårlokkar løftar seg frå hovudet i den kraftige sunnmørsvinden og vaiar i lufta som følehorn. Men store delar av livet har Marte Oline Vågnes Dalmo (31) følt det som om ho har grøne marsbuar-antenner. Ho har talt sekund for å halde passende augekontakt. Pugga kroppsspråk og frasar. Og blitt ein meister i å «maskere» dei sosiale vanskane sine.

Men ikkje alle lét seg lure.

– Det tok helsevesenet nesten 30 år å finne ut at eg var annleis, medan dei populære jentene på ungdomsskulen brukte berre nokre sekund, seier ho.

Med store støydempende hovudtelefonar og ein hettegenser med teksten «I don't work here», kunne Marte lett blitt teken for å vere elev ved Sula ungdomsskule utanfor Ålesund.

– Ungdommane er veldig glade i genseren,

seier ho og peikar på teksten på brystet.

Marte har rett nok *vore* elev ved denne skulen, men i dag er ho tilbake som lærar.

Gamle piercing-arr har blitt til smilehol, og ho er faglærar i norsk og kunst og handverk, har fire barn og snart ein mastergrad i spesialpedagogikk.

Draumen hennar er å ta ein doktorgrad og bli spesialist i klinisk pedagogikk.

Frå «skulkar» til lærar

Marte gjekk under radaren som barn. Ho var intelligent, barnehagens moralpoliti og elles ganske stille og tilbaketrekt. På barneskulen vart ho ofte observert åleine i friminutta – gåande rundt og rundt i skulegården. Likevel var ikkje lærarane uroa. Ho var jo så flink på skulen.

Lærarane sin kompetanse er heilt avgjerande.

Veerle Garrels, professor ved OsloMet

Då ho vart ungdom, klarte ho ikkje late som lenger. Det vart «blikking», utfrysing og sarkasme. Kommunikasjonen vart meir og meir abstrakt. Til slutt vart ho utmatta av heile tida å tolke omgjevnadene, samstundes som ho måtte stenge ute alle sanseinstrykka. Friminutta, ei pause for dei fleste, vart endå eit krav.

– Eg orka ikkje vere i klasserommet. Gøymde meg i gangane og på do. Eg vart sett på som ein skulkar – frekk og lat. Men eg var berre overvelda.

På vidaregåande skule eskalerte problema med ufrivillig fråvær. På eitt tidspunkt vart ho teken ut av klasserommet og tvinga til å gje urinprøve. Den var negativ. Skuleleiinga grunn gav det med «unormal åtferd». Marte meiner i dag at det skuldast autistiske trekk.

Ho byrja med sjølvskading, vegra seg for å gå på skulen og rømde heimanfrå. Det vart så alvorleg at ho nesten vart plassert på barnevernsinstitusjon. Hjelpemiddelet var der, men forstod ikkje kva som låg bak åtferda.

– Eg smilte og nikka til psykologen. Eg hadde lært meg kva eg skulle seie. Mamma sa at då var det eigentleg for seint. Eg hadde blitt for flink til å skjule det.

Autismediagnosen fekk ho ikkje før ho var 29. I dag kan ho berre spekulere i korleis skulegangen hadde vore om ho hadde blitt sett tidlegare.

Diagnosetala skyt i vêret

Talet på barn og unge som får autismediagnose, har auka kraftig dei siste åra. For jenter er det flest nye tilfelle i gruppa 16–19 år. Der har andelen firedobla seg sidan 2010. For gutar er flest nye tilfelle i alderen 0–11 år. I 2022 hadde 1 prosent av gutane mellom 6 og

11 år diagnosen.

Veerle Garrels, professor i spesialpedagogikk ved OsloMet – storbyuniversitetet, peikar på fleire moglege forklaringar.

– Ei hypotese er at det har skjedd ei reell auke i førekomsten av autismespekterforstyrningar. Truleg på grunn av faktorar vi enno ikkje forstår fullt ut – som genetik, epigenetik eller påverknader i fosterlivet, til dømes miljøgifter.

Ei anna viktig forklaring er auka kunnskap og medvit i samfunnet. Vi er blitt flinkare til å oppdage autisme, og diagnosen omfattar i dag eit breiare spekter.

– Dermed vert fleire barn identifiserte og utgreidde tidlegare. Vi ser òg ein auke blant barn med ikkje-vestleg bakgrunn. Der verkar tilstandane ofte meir alvorlege, med utviklingshemming og fråvær av funksjonelt talespråk, forklarar Garrels.

Manglande kompetanse

Forskarane veit enno ikkje sikkert kva som forårsakar auken, eller kvifor det finst demografiske forskjellar. Lærarane står imidlertid midt i utviklinga.

– Lærarane sin kompetanse er heilt avgjerande, seier Garrels.

Autistar kjenner ofte på meir «grunnstress» i skulekvardagen, og dei har utfordringar med å filtrere sanseinstrykk.

– Viss læraren ikkje veit korleis ein skal leggje til rette for sensoriske utfordringar, kan det forverre situasjonen. Manglande kompetanse kan òg føre til åtferdsvanskar eller skulevegving.

Sensoriske utfordringar – over- eller underkjensle for inntrykk som lyd, lys, lukt og berøring – er vanlege blant autistar. Der dei fleste av oss prioriterer viktig informasjon som

Øyrettelefonane hjelper Marte å skjerme seg mot støy i ein kvardag som fort kan bli overveldande for ein med autisme.

KVA ER AUTISME?

- Autisme er eit spektrum av nevrobiologiske tilstandar som kan påverke kommunikasjon, sosialt samspel og åtferd i ulik grad.
- Tidlegare blei ulike former for autisme delt opp i separate diagnoser, som Asperger syndrom og barneautisme. I dag omtales alle desse under eitt felles omgrep: autismspekterdiagnose (ASD).
- Vanlege kjenneteikn inkluderer vanske med sosial interaksjon, kommunikasjon og faste interesser, samt ei preferanse for rutinar og forutsigbarheit.
- Autismens uttrykk varierer sterkt mellom individ, og graden av utfordringar kan vere svært ulik frå person til person.
- Jenter og autisme: Autisme kan ofte vere

vanskelegare å diagnostisere hos jenter, då dei ofte uttrykkjer symptom på ein annan måte enn gutar. Jenter kan ha betre evne til å tilpasse seg sosialt, og dermed gå under radaren når det gjeld tidleg diagnostisering.

Kjelder: ICD-11, Autismeforeningen

8 av 10

lærarar underviser eller har undervist elevar med autisme.

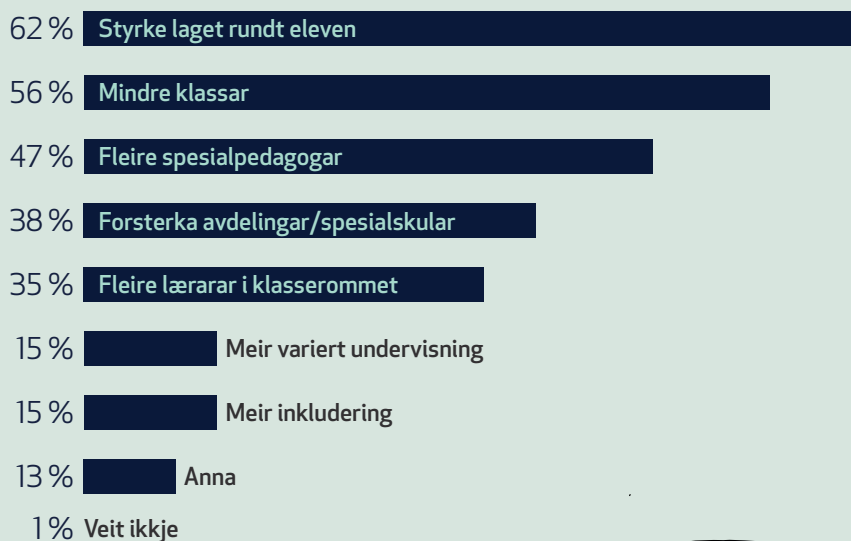
...men

4 av 10

meiner at dei ikkje veit nok om korleis dei skal tilretteleggje for desse elevane

Lærarane i undersøkinga meiner dei viktigaste tiltaka for elevar med autisme er å styrkje laget rundt eleven, ha mindre klassar og fleire spesialpedagogar.

Elevane våre med autisme får ikkje tilstrekkeleg tilpassa undervisning. Vi er under lærernorm og har ingen ressursar inne til dei. 45 elevar og tre lærarar klarer ikkje å tilrettelegge for dei, diverre. Det bidreg til konstant dårleg samvit.

Dagens skule med oppløsing av timeplan, DKS*, og allsidig undervisning passar dårlig for nokre av autistane. Med fleire utagerande autistar i klassen saknar eg å undervise i faga mine.

* Den kulturelle skolesekken

Henta frå spørjeundersøkinga

læraren si stemme, kan mange autistar oppleve alle lydar som like sterke.

Ei fersk undersøking frå Opinion, utført for Utdanning og Samarbeidsdesken, viser at:

- Åtte av ti lærarar har undervist elevar med autisme.
- Berre 36 prosent meiner elevane får god nok tilrettelegging.
- 43 prosent seier dei manglar kompetanse i korleis dei skal leggje til rette for dei.

Marte kjenner seg att:

– Eg hadde éi førelesing om autisme i lærarutdanninga. Det er ikkje rart lærarar kjenner seg usikre.

Kan få alvorlege konsekvensar

Marte meiner spesialpedagogikk burde vere obligatorisk i all lærarutdanning. Ho trur lærarar gjerne vil gjere meir for autistiske elevar.

– Ingen mister nattesøvnen over norskdidaktikk, men dei gjer det når dei tenkjer på elevar som slit. Det gjer vondt når ein ikkje kan gje dei det dei treng. Då byrjar ein fort å tvile på seg sjølv. Systemet sviktar ikkje berre elevane, det sviktar òg dei vaksne som prøver å hjelpe.

Om lag 43 prosent av barn og unge med autisme har hatt fråværsproblem, ifølgje ei norsk studie frå 2017. Manglande tilrettelegging er ein risikofaktor for alvorleg fråvær. Berre to av ti vaksne autistar er i ordinært arbeid. Å ikkje lukkast med tilrettelegging kan få alvorlege konsekvensar.

– Det handlar om liv og helse, seier Marte.

Ei svensk studie frå 2016 viser at gjennomsnittleg levealder for autistar er 54 år. Sjølv-mordsraten er sju gonger høgare enn i befolkninga elles.

Ville bli læraren ho sjølv trong

Sjølv om ho ofte følte seg misforstått på skulen,

valde Marte å bli lærar. I tillegg til norsk og kunst og handverk har ho kompetanse i samfunnsfag.

– Dei lærarane som såg og forstod meg, betydde alt. Eg ville bli den læraren eg sjølv trong.

I dag er ho ein aktiv stemme for autistar. Nyleg fekk ho SPISS-prisen, som vert delt ut til personar som har gjort meir enn forventa for autistmiljøet i Noreg. Ho skriv no masteroppgåve i spesialpedagogikk, der ho forskar på autistar som kamuflerer så godt at dei vert misforstått og feilbehandla – slik ho sjølv vart.

– Som lærar og autist har eg sett kvar skoens trykkjer frå begge sider.

Ho meiner det er avgjerande at skulesystemet lyttar til erfaringane til autistar.

– Når nokon trekkjer seg unna, handlar det ikkje nødvendigvis om latskap. Ein må lære seg

I don't work here

Marte er forfattar på sida, og gav nyleg ut diktboka «Vidunderbarnets fall» – ei samling tekstar som set ord på korleis det er å vekse opp som autist utan å vite det.

å sjå bak åtferda, og det er det mange lærarar som ikkje har nok kompetanse i.

Tilrettelegging bør ikkje handle om å presse barn til å bli som alle andre:

– Fokus burde vere på trivsel, ikkje på å gjere autistar mest mogleg «normale». Skulen må vere fleksibel, møte autistar der dei er og gjere det trygt å vere annleis, meiner ho.

Elevmedverknad

Professor Veerle Garrels understrekar at autistiske elevar må få medverke i eigen skulekvardag. Når læraren er usikker, har ho eit tips:

– Som med alle elevar: Snakk med dei. Kva bryr dei seg om? Korleis kan ein bruke særinteresser i undervisninga? Kva fungerer, og kva er vanskeleg? Samtalene bør helst skje side om side, ikkje ansikt til ansikt – det reduserer belastninga frå augekontakt og kroppsspråk.

Ho rår også til å støtte sosiale ferdigheiter på ein skånsam måte – til dømes med enkle og trygge aktivitetar.

– Mange av desse elevane slit med einsemd og treng hjelp til å utvikle venskap. Det krev kunnskap om korleis ein balanserer sosial stimulans og inkluderer medelevane.

Skulen må tenkje langsiktig, meiner ho.

– Vi må førebu elevane på vaksenlivet – korleis ein oppfører seg i lunsjpausar, på møter eller julebord, og korleis ein regulerer stressnivået sitt. Dei treng eksplisitt opplæring i dette.

Vil ha autismekunnskap på pensum

Ruth Gravdal, leiar i Autismeforeningen, peikar på to hovudutfordringar:

– Det er utan tvil ein samanheng mellom kommuneøkonomi og det tilbodet elevane får.

Det er utan tvil ein samanheng mellom kommuneøkonomi og det tilbodet elevane får.

Ruth Gravdal, leiar i Autismeforeningen

Trass i at barna har dei same rettane, er det store lokale skilnader i om dei får det dei har krav på. I tillegg peikar ho på at det generelt er for lite kunnskap blant dei tilsette.

– Vi jobbar derfor for å få autismekunnskap inn på pensum i høgare utdanning for fleire yrkesgrupper.

Satsar på spesialpedagogar

Det har ikkje lukkast å kartleggje kor mange timar ein vanleg lærarstudent får om autisme. Men Utdanningsdirektoratet skriv i ein e-post:

– Gjennom Kompetanseløftet for spesialpedagogikk og inkluderande praksis samarbeider 17 universitet og høgskular med praksisfeltet for å styrkje lærarutdanninga. Målet er å gjere nye lærarar betre førebudde.

Kompetanseløftet er ei nasjonal satsing frå regjeringa for å styrkje det spesialpedagogiske tilbodet. Kritikken er at det manglar ressursar, og at ansvaret vert skyvd over på lærarane utan nok støtte eller tid.

Presseansvarleg i Udir, Doris Amland, skriv at kommunane no satsar på vidareutdanning.

– Det er ein stor auke i prioritering og del-

taking i vidareutdanning i spesialpedagogikk. I år har Udir godkjent over 1400 søknader frå lærarar.

Inkluderande skulebygg

Marte meiner kompetansen må opp, men saknar betre tilrettelegging av sjølve skulemiljøet for sansevarlege elevar.

– Vi bygg ramper og heisar, men gløymer støy, lys og store klasserom.

Ho ønskjer eit systemløft med betre akustikk, tilpassa lys og moglegheit for skjerming.

– Når lyd, lys og uro konstant slår mot deg, blir det nesten umogleg å vere sosial.

Universell utforming er viktig, særleg for dei som ikkje får individuell oppfølging eller individuell opplæringsplan (IOP). Ho uroar seg for dei som frå utsida verkar høgtfungerande.

– Difor treng vi tiltak som ikkje berre er retta mot enkeltelevane, men som gjeld alle.

Sjolv har ho fått ein roleg krok på lærarrommet. Ein skillevegg skjermar henne frå det opne kontorlandskapet, der stablar med bøker, raude permar, post-it-lappar, refleksvestar og gamal julepynt lever sitt eige liv.

AUTISME I SKULEN

- Ein autismespekterdiagnose (ASD) gir ikkje automatisk rett til ekstra timar eller støtte.
- Elevar som ikkje har tilfredsstillande utbytte av ordinær opplæring, har rett til spesialundervisning (paragraf 5-1 i opplæringslova).
- PPT (pedagogisk-psykologisk teneste) greier ut behovet. Rektor fattar vedtak om spesialundervisning i samarbeid med føresette.
- Vedtak om spesialundervisning gir rett til ein individuell opplæringsplan (IOP) med realistiske og tilpassa mål.
- Spesialundervisning skal ikkje føre til færre undervisningstimar totalt.
- Dersom nærskulen ikkje kan gi eit forsvarleg tilbod, må kommunen finne eit alternativ i samarbeid med PPT og foreldre.

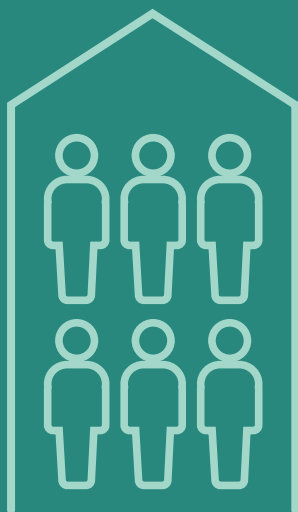
Kjelder: Utdanningsdirektoratet, Opplæringslova kap. 5, Statped, Autismeforeningen

4 av 10

meiner at elevar med autisme ikkje får god nok tilrettelegging

...og

6 av 10

meiner at elevar med autisme ville hatt betre fagleg og sosialt utbytte på spesialskule eller i forsterka avdeling.

Grafikk: Kristin Slotterøy

Oslo: Over halvparten får nei

Elevar med autisme ville hatt betre utbytte i spesialskule eller forsterka avdeling, meiner seks av ti lærarar. Slike plassar er det kamp om, til dømes i Oslo.

Totalt i Oslo søkte 271 elevar med autisme om spesialplassar for neste skuleår. Nokre nærskular har òg egne avdelingar og plassar for elevar med autisme. Ifølgje tal frå Utdanningsetaten i Oslo fekk over 60 prosent av søkjarane avslag.

Dei siste tre åra har Oslo kommune totalt auka med 29 plassar for elevgruppa.

Også i andre byar er presset stort. I dette skuleåret har 70 barn med autisme fått avslag på spesialplass i Bergen, ifølgje skulebehovsplanen. I Fredrikstad er det dobbelt så mange søkjarar som det finst plassar.

Meiner lærarane ikkje veit nok

Ei undersøking frå Opinion på oppdrag frå Utdanning og Samarbeidsdesken viser at seks av ti lærarar meiner elevar med autisme ville hatt betre fagleg og sosialt utbytte i spesialskule eller i ei forsterka avdeling – gitt dagens ressursituasjon.

Roald A. Øien er professor i spesialpedagogikk og utviklingspsykologi ved Universitetet i Tromsø – Noregs arktiske universitet. Han meiner at lærarane ikkje veit nok om korleis dei kan tilpasse undervisninga for elevar med autisme.

– Det er lite undervisning om autisme i lærarutdanninga og i spesialpedagogikken. Kompetanseløftet som no går føre seg, er bra, men underfinansiert.

Han meiner mange lærarar tileignar seg kunnskap ved å arbeide med elevar med autisme.

– I vanlege skular er det òg høgare gjennomsnitt av personale. Det kan raskt gje tap av kompetanse og skaper store variasjonar i kunnskapsnivået.

Difor meiner han at spesialiserte tilbod er spesielt viktige: – Det er ikkje nok å sitje i eit klasserom om ein verken meistrar faget eller det sosiale samspelet. Nokre elevar treng egne tiltak for å utvikle dei nødvendige ferdighetene først.

Han meiner skular som lukkast, har stabile

fagmiljø som byggjer kompetanse over tid.

– For mange barn fungerer spesialiserte tilbod med kompetente fagfolk som vernepleiarar og spesialpedagogar best. I vanlege klassar kan det vere vanskeleg å få til reell inkludering når læraren skal handtere 23 elevar åleine.

– Fleire vaksne enn elevar

Nordvoll skule i Oslo er den einaste skulen i Noreg som utelukkande arbeider med elevar med diagnosar innan autismespekteret. Organisering, undervisning og bygnader er tilpassa for å gje elevar med autisme ein best mogleg skulekvardag: – Elevane er delte inn i grupper på seks til åtte elevar, etter mellom anna funksjonsnivå og kommunikasjonsform, seier inspektør Lill Helén Meisingset.

Vaksentettleiken er høg; fleire vaksne enn elevar. Skulen har egne elevrom for skjerming og kjøkken og bad knytt til alle avdelingane.

Nøkkelen er likevel ikkje spesialskule for alle, meiner ho: – For mange kunne eit ordinært skuletilbod vore heilt rett, men då må kompetansen rundt eleven aukast.

11 elevar fekk tilbod om plass ved Nordvoll skuleåret 2025/2026, ifølgje Utdanningsetaten.

Nordvoll skule ligg på Trosterud i Oslo og er den einaste skulen i Noreg som utelukkande arbeider med elevar med diagnosar innan autismespekteret.

Foto: Ricardo Rubio/Contacto, Zuma Press / NTB

Conde de Barajas-plassen midt i gamlebyen i Madrid var fylt med stoler og hyller, slik at enhver madrilener kunne finne et sted for å nyte sin bok.

Mellom to permer i Madrid

I behagelige strandstoler kunne barn og voksne synke ned og forsvinne inn i bøkernes verden.

SPANIA: «I disse tider ser det ut til å mangle sted og ro for å sitte i stillhet og lese. Derfor skapte vi Bokplassen», het det fra initiativtakerne. Det var prosjektet Boknatten, Forfatterskolen, som holder kurs i kreativ skriving, og forlaget Penguin Random House som sto bak arrangementet, et samarbeid med Madrid kommune. Det fant sted 25. april kl. 17-20 på Conde de Barajas-plassen i Madrids gamleby. Kilde: NTB

Minimumsprisen for en elev i barneskolen er over 1000 £ årlig, i 2022 var den 865 £.

Hundrevis av pund mer per år

Elevkostnadene i offentlig skole har økt betydelig siden 2022.

STORBRITANNIA: Kostnadene ved å ha barn i offentlig skole har økt betydelig siden 2022 og overgår både inflasjonen og inntektsvekst i perioden, ifølge en rapport. Det melder avisene The Independent og Irish News. Minimumsprisen for en elev i ungdomsskole nå er rundt 2275 engelske pund (£) i året, i barneskolen over 1000 £ årlig. I 2022 var tallene henholdsvis 1755/865.

Bak rapporten står en aksjonsgruppe mot barnefattigdom, Child Poverty Action Group (CPAG) og et senter for forskning på sosialpolitikk, Centre for Research in Social Policy (CRSP). CRSP er selvfinansierende og hører til Loughborough University.

Prisøkningen skyldes, ifølge rapporten, skolemåltider, økt behov for teknologi, høyere fagkostnader i videregående skole, lærebøker og kontorrekvisita.

CPAG og CRSP ber regjeringen om å bruke sin kommende strategi for barnefattigdom til å forbedre levekårene for familier.

Redigering og oversettelse: Ylva Törngren

Alt du ikke
tenker på ...

... før du plutselig
må ha mer

Heldigvis er det fort gjort å bestille A4 kopipapir
og alt annet til jobben på lyreco.no

Til sammen 20 barn er med på samlingen i Ørneredet. Ferista barnehage ligger på Byåsen i Trondheim og rett ved skogkanten.

TRE RÅD TIL BARNEHAGER SOM VIL FREMME DET SAMISKE

1. Gjør det enkelt: sett på samisk musikk, tell på samisk og lær fargene. Finn noen enkle historier.
2. Husk at vi er samer hele året, ikke bare rundt samefolkets dag 6. februar.
3. Vurder om det dere vil gjøre fremmer respekt, forståelse, nysgjerrighet og forsoning.

Dannelse i leken

Én dag i måneden er det tid for å høre joik, syng på samisk og bli jaget av uhyret Stallo.

Tekst: Hanna Marie Haug Foto: Ole Martin Wold

Ferista friluftsbarnhage i Trondheim tilbyr samiske barn fra andre barnehager en samisk-dag én dag i måneden: – Flere av dem er eneste same i barnehagen de kommer fra, forklarer John Asle Boiné Somby, én av de to samiske pedagogene i Ferista.

Et skummelt eventyr

Barn og voksne har stimlet sammen i gapahuken Ørneredet i skogkanten for å lytte til John Asle joike. Han har satt seg på kne på kanten slik at skotuppene treffer gresset, og nå senker han stemmen. Til slutt blir det helt stille. Han klapper og sier god morgen på samisk.

- Buorre idit.
- Buorre idit, svarer barna.

I dag har den samiske avdelingen Belnie, som betyr «liten tue» åtte gjestebarn. Barneflokket fortsetter med å syng den samiske «God morgen alle sammen». Seks av de seksten barna i Belnie har samisk som morsmål, én av dem sørsamisk bakgrunn. Derfor brukes mye norsk. Det samiske språket som brukes, er primært nordsamisk.

Med mørk og hes stemme begynner John Asle å fortelle om vesenet Stallo så barna sperrer opp øynene.

– Så tok han njoammil (haren, journ.anm.) etter øra. Og så bar Stallo han hjem og putta njoammil i gryta.

John Asle sier njoammil på nordsamisk, men resten av eventyret tar han på norsk. Han gestikulerer stort med armene og hodet sveiper fra venstre mot høyre.

– Når Stallo hadde spist, var han kjempefornøyd. Det var bra at vi kunne servere han en njoammil, så han ikke tok et menneskebarn. Vi har jo ikke lyst til å miste noen av dere ...

Forsiktig rister noen av barna på hodet.

– Å bygge samfunn

Siden 2017 har det vært et eget opplegg for samiske barn i nettopp denne barnehagen, og fra 2021 har Belnie vært en egen avdeling. Besøksdagen finner sted hver siste fredag i måneden.

– Visjonen vår er å bygge samfunn. Samene er en ganske liten minoritet i Trondheim. Uten et samfunn vil vi ikke klare å videreføre identiteten til barna eller utvikle språk, sier John Asle.

Ferista barnehage har et spesielt mandat: å styrke samisk språk, kultur og identitet hos samiske barn i byen.

De er den eneste institusjonen som samler samiske barn i området.

– Vi vil at besøksbarna skal få se at vi er flere samer og få være en del av et fellesskap. Det er familier som kjører én time hver vei for å være her i dag. Det sier litt om verdien av opplegget, sier John Asle.

Avbrutt lek

Samlingen nærmer seg slutten, og urolige kroppar begynner å bevege seg.

– Nå skal vi gå og leke, sier John Asle og teller til fem med barna: – Okta, guokte, golbma, njeallje, vihtta.

Noen kaster seg ut i skogen, andre nøler, blant andre Åsta. Hun er på besøk i Belnie for fjerde gang. Vanligvis går hun i barnehage i Malvik, en halvtime unna. De har ikke kapasitet til å sende en egen ansatt med Åsta, men ordner det slik at hun kan ta en taxi med mamma Lena Katrine Sokki.

– Lavvoen har vi bygd på i et halvt år. Det går ikke så fort i en barnehage, sier John Asle.

Et stille-før-stormen-øyeblikk før leken vil ta en overraskende vending.

Stallo i aksjon:
– Det er ganske makabre greier, men i lekens verden tror jeg det gjør barna mer robuste, sier John Asle.

Barna setter i gang med å kaste ball, men det tar ikke lang tid før leken blir avbrutt av et rop.
– Stallo kommer!

En av guttene kommer løpende. Han har krysset bekken, nærmest risikert livet, for å varsle. To stalloer skrider raskt gjennom skogen: John Asle og praksisstudent Ludvig Kristiansen.

Det er fare på ferde.

Tetter kunnskapshull

Faresignaler har de ansatte i avdelingen Belnie sett flere av. Lavt kunnskapsnivå om samiske forhold og truede språk er blant dem. Det er ikke bare enkelt å drive en samisk avdeling.

– Som knutepunkt-barnehage har vi et ansvar overfor andre barnehager i området. Mange henvender seg til oss, sier Marthe Utsi, den andre samiske pedagogen på Belnie.

De bruker mye tid på å lage et motiverende opplegg de kan dele med andre. Et opplegg som møter det samiske på en god måte.

– Søker du opp «samisk kultur» på nettet, dukker det opp rein, lavvoer og kofter. Men i hvor stor grad identifiserer egentlig våre barn seg med dette? Det varierer veldig. Vi håper at noe av det under det kulturelle isfjellet kan løftes frem på institusjonene. Både i Trondheim

og på nasjonalt nivå, sier John Asle.

Med «isfjellet» mener han nettopp det alle forbinder med det samiske; reindrift, lavvoer, kofter.

Språk og verdier

Besøksdagene i Belnie kommer ikke bare barna til gode. Også de barnehageansatte lærer nok mye av besøket og å få oppleve kulturen, tror pedagogene.

– Det mangler kunnskap og kompetanse om samiske forhold i barnehager. De ansatte som kommer hit velges ofte ut fordi de er litt åpne og interesserte, sier John Asle.

Marthe skyter inn: – Samtidig er det synd hvis den samiske kulturen skal videreformidles på grunnlag av om man har ansatte som er interesserte. Det burde være en selvfølge.

John Asle oppfordrer norske barnehager til å se mer på samisk tradisjonskunnskap, språk og verdier.

– Språk kan være en mer integrert del av hverdagen. Man kan også sette samiske verdier mer i fokus, som for eksempel natursynet.

Om Stallo legger han til: – Gjennom samiske mytologiske figurer som Stallo prøver vi å lære barna noe. Stallo er stor og sterk, men ganske dum. Menneskene kan slå ham hvis de spiser

nok og fyller hodet med kunnskap. Det er dannelse i leken også.

Språkdilemmaer

– Noen skulle ønske det var enda mer samisk. Det forstår jeg godt. Når de fleste barna leker på norsk, mister de med samisk morsmål noe, sier Anne Nelly Gilåsmo.

Hun og Stine-Mari Karlsen er begge mødre til barn på Belnie. De understreker at foreldregruppa samlet er veldig glade for tilbudet i barnehagen og behovet det fyller. Språksituasjonen byr imidlertid på noen dilemmaer.

– Det er synd at Belnie bare har nordsamiske pedagoger når Trondheim er den største byen i sørsamisk område. Sørsamer er ikke bare fornorsket, men også undertrykt av nordsamisk. Her mener jeg kommunen må komme med løsninger, sier Stine.

Nord- og sørsamisk er i samme språkgruppe. Forskjellen mellom dem kan sammenlignes med forskjellen mellom norsk og nederlandsk.

Savner sørsamisk tilbud

Mødrene forteller videre om et fåtall foreldre som ikke ønsker å sende barna sine til Belnie.

– Det er forståelig. De jobber så hardt for å ta tilbake det sørsamiske språket hjemme. Da

Marthe og to barn har fått øye på noe spennende i bekken. Å lære om naturen og hvordan den skal beskyttes er en viktig del av hverdagen på Belnie.

kan det bli forvirrende for barna deres å være her, sier Anne.

Selv har de ikke samisk som morsmål og ser stort på at barna deres får ta tilbake litt av språket.

– For våre barn er det kjempe-revitaliserende. De kommer aldri til å ha samisk som morsmål, men kanskje de får et samisk språk som er funksjonelt, sier Anne.

– Kanskje de også gir det til sine unger igjen, og sakte men sikkert kan språket komme tilbake, sier Stine.

Vanskelig å rekruttere

Paal Christian Bjønnes (V) er byrådssekretær i avdelingen for oppvekst og utdanning i Trondheim kommune. Han forteller at rekruttering er krevende.

– Vi har dessverre utfordringer med rekruttering av sørsamiskspråklige pedagoger, både i skole og barnehage. Utfordringene er størst når det gjelder sørsamisk, men også med nord-samisk.

Bjønnes sier at kommunen bruker ulike stimuleringsordninger for å rekruttere samiske pedagoger, som blant annet lønn. De har i hovedsak prioritert å få inn medarbeidere til faste stillinger, men er åpne for andre forslag

og ytterligere dialog.

– Kanskje bør vi vurdere å engasjere samiske språk- og kulturarbeidere som har en friere rolle, og som kan ha jevnlig aktivitet for sørsamiske barn.

Han håper at Belnie kan være en møteplass som styrker samisk kultur og identitet for alle.

– Vi ønsker å legge til rette for at alle barn og deres familier med samisk bakgrunn får et godt tilbud på Belnie, men respekterer naturligvis foreldrenes valg for sine barn, sier han.

Taktikk på hylla

– Her kommer Stallo, brøler John Asle og løper med armene utstrakt, gjennom skogen. Solen gløtter frem, men lekens dystre alvor farger tilværelsen.

– Nå vil jeg ha noen menneskebarn i gryta, fortsetter han med den hese stemmen mens han jager dem over den lille trebroen.

Med skrekkblandet fryd fyker gutter og jenter mellom trærne.

Om de tror at Stallo finnes, er vanskelig å si, og det er heller ikke så nøye, skal man tro John Asle. En del av den samiske pedagogikken handler om å presentere barna for muligheter, og la dem selv kjenne etter hva som føles riktig.

Leken har nådd sitt høydepunkt, men barna

reagerer ulikt på dramatikken. Noen søker tilflukt på voksne fang. Åsta holder seg nær mamma. De modigste stiller seg opp som villige ofre, og bak lavvoen planlegger fire et angrep. På rekke sniker de frem, men all taktikk blir fraveket når Stallo kommer bøyd og brølende frem og løfter dem høyt i været.

– Noe man har lyst til å omfavne

De to mødrene, Anne Nelly Gilåsmo og Stine-Mari Karlsen, representerer to ulike erfaringer med å vokse opp som same i Norge. Anne ble oppmuntret til å være stolt over bakgrunnen sin, og fikk også tilbud om samisk på barneskolen. Stine fikk ikke noe slikt tilbud, og det samiske ble undertrykt og skambelagt.

– Hva kunne et tilbud som Belnie og besøksdag ha betydd for dere i oppveksten?

Stine tenker litt før hun svarer: – Hadde jeg fått være med på noe som dette, ville jeg stått mye stødigere i identiteten min, uavhengig av om jeg hadde språket eller ikke.

– Vi var ikke der på den tiden. Det har skjedd mye bare de siste ti årene. Den samiske kulturen har blitt noe man har lyst til å omfavne. Det er fortsatt mye samehets, men det er heldigvis ikke like stuerent lenger. Det går i riktig retning, sier Anne.

Stallo ble ikke med inn i barnehagen igjen, men det tar litt tid før adrenalinet går ned.

FERISTA BARNEHAGE

Ferista friluftsbarnhage er én av fire knutepunkts-barnehager i Trondheim kommune. De fire har spesialkompetanse på ulike felt. I Ferista finansieres dette med 350 000 kroner i året. De skal:

- Utarbeide og gjennomføre en plan for sammenhengen mellom barnehage og skole.
- Invitere til og arrangere månedlige samlinger for samiske barnehagebarn i Trondheim.
- Bidra med kompetanse- og kunnskapsformidling til øvrige barnehager og skoler i Trondheim.
- Delta på samisk pedagogisk nettverk i Trondheim kommune, på veiledning med Sametinget og i nettverk med samiske barnehager i Trøndelag.

De er veldig glade for at barna deres får vokse opp i samisk kultur.

– Hos oss gir det utslag i sånne ting som at sønnen min på to år tror at alle flagger med samiske flagg. Han synger barnesangene på samisk, forteller Anne begeistret.

– Det skjer ofte på sengekanten hos oss også, skyter Stine inn.

– En beskyttelsesfaktor

Ketil Lenert Hansen, professor ved Universitetet i Tromsø, forsker på samiske barn og unges levkår og psykiske helse. Diskriminering av samer er fortsatt et samfunnsproblem, ifølge ham.

– Nyere forskning viser at en tredjedel av voksne samer opplever diskriminering, og tre fjerdedeler av de unge. I tillegg er det mange som møter mye fordommer.

Hansen sier at tverrsnittsundersøkelser tyder på at nivået av diskriminering verken øker eller synker. Høyere tall for unge tror han handler om at de er på mange av arenaene der diskriminering finner sted; på skolen, sosiale medier og i lokalsamfunnet.

Selv om Belnie-barna også leker mye med barna fra de andre avdelingene, legges det også til rette for at de har en del tid for seg selv. Hansen mener det er gode argumenter for det.

– I dette tilfelle trenger både majoriteten og minoriteten kunnskap. Den samiske befolkningen har tapt noe: både språk og kultur. Noen ganger må man segregere seg litt for å ta noe av kulturen tilbake.

Han tror identitetsbyggingen i Trondheims-barnhagen er av stor betydning.

– Vi har sett at for å være velfungerende som samisk er det viktig for samiske barn å få utviklet en sterk samisk identitet. Det kan beskytte mot diskrimineringen de kan komme til å oppleve. Uten det står de svakere, sier Hansen.

Når Stallo blir sliten

Det nærmer seg lunsjtid for Belnie-barna og besøksbarna som fortsatt leker i fullt alvor i skogen. Menneskebarna henger rundt Stallo én og Stallo to, som om de ikke skulle vært troll som spiser menneskebarn.

– Ta meg da, Stallo!

– Ta meg nå!

John Asle og Ludvig puster tungt.

– Vet du hva. Nå er faktisk Stallo litt sliten, sier Ludvig.

Barna ser spørrende på de uovervinnelige vesenene som lot seg overvinne. Ludvig tar av seg jakka og setter seg ned på trebenken. John Asle krysser armene og lener vekt på én fot. Stalloene er ferdige for dagen.

– Det er klart det koster, og vi er slitne.

Inne på avdelingen sier John Asle: – Når jeg studerte, tenkte jeg at jeg aldri ville «bli» jobben min, men det er jeg blitt. Jeg ønsker at utdanningsinstitusjoner og egentlig alle skal lære mer om samiske forhold. At våre barn på Belnie og besøksbarna skal få gå ut i et annerledes og bedre samfunn.

– Det er en grunn til at vi tar på oss mye ekstra. Det er jo for at det skal bli lettere i framtida, og at alle kan ta litt av ansvaret. Vi vil at barna skal få være stolte samer når de går ut herfra. Det er det ikke alle før dem som har fått være, sier Marthe.

– Snakk om meningen med livet. Dette er meningsfullt, avslutter John Asle.

Nordea

Medlemstilbud på billån fra Nordea

Som medlem av Utdanningsforbundet får du et av
Norges beste billån, med rente fra 6,35 %

Søk lån til bil, MC og caravan på
nordea.no/billån

Priseksempel: Eff. rente 8,09 %, kr 150.000 o/5 år,
etableringsgebyr kr 2200. Tot: kr 181.638,-

Går på toppstur mens søkertallene stuper

Flere ville utdannet seg som barnehagelærer om de hadde visst hvor bra jobben er, mener de ansatte i barnehagene i Krødsherad.

Tekst og foto: Bjørn Asle Grimstad

– Hva ville du kjøpt hvis du hadde en million kroner?

Pedagogisk leder Tone Kittilsen er tett om-slynget av førskolebarna. De leker at den irrgroenne blåbærlyngen er et hav av penger.

– En BMW, svarer Didrik (5) resolutt.

Han har neven full av blader og spør:

– Har du en BMW?

– Nei, jeg har en Volvo 240. Slik som de kjører i rallycross, svarer Kittilsen.

Søker etter barnehagelærere

De to barnehagene i Buskerud-kommunen Krødsherad, Noresund og Krøderen, er på blikjent-tur i god tid før skolestart.

– Det er synd at så få utdanner seg til å bli barnehagelærere, sier Kittilsen.

Etter 23 år i yrket verdsetter hun å få kolleger med ferskt blikk og nye metoder fra utdanningene. Det er blitt en sjelden vare de siste årene. Kommunen har gjentatte ganger søkt etter barnehagelærere, uten å få napp.

– Kvalifisert personell er viktig for at vi skal bli gode team. Det er da vi får til gode opplegg og kan være til stede for barna, sier hun.

Røsvoll: – Kjempebekymret

Antallet søkere til barnehagelærerutdanningen stuper med 16 prosent, fra 2557 i fjor, til 2153 i år. Det skjer etter en lengre periode med fallende søkertall til utdanningen. Leder for Utdanningsforbundet, Geir Røsvoll, er overrasket over at nedgangen skulle bli så stor i år.

– Dette handler om framtiden, og vi har ikke noe annet valg enn å greie å snu utviklingen.

I fjor ble drøyt 2200 årsverk utført av pedagogiske ledere som har dispensasjon fra kravet om barnehagelærerutdanning.

– Når nedgangen i søkertallene er så stor, vil

det føre til enda større utfordringer med å få den kompetansen man trenger i barnehagene. Jeg er kjempebekymret for arbeidsvilkårene til dem som jobber i barnehagene, sier Røsvoll.

Han mener noe av løsningen ligger i å skjerpe bemannings- og pedagognormene, løfte lønnsnivået og gi barnehagelærere tid til å utføre jobben. Han mener også kommunene må få bedre økonomi, slik at de er i stand til å øke bemanningen.

Frister med årskort i alpinbakken

Kommunalsjef for livsløp i Krødsherad kommune, Birte Elen Sætrang, tror yrkets lave status, lav lønn og høy arbeidsbelastning skremmer folk fra å søke.

– At så få tar utdannelsen, er noe vi kommer til å merke i framtida. Hvis vi ikke får tak i nok pedagoger, vil det gå utover kvaliteten. Barnehagene skal ikke være et oppsamlingssted, men ha pedagogisk innhold.

Kommunen har lenge fristet med startlønn på ti års ansiennitet og gratis årskort i Norefjell skisenter. Boligprisene er lave, og arbeidstakere får slettet studiegjeld. Likevel har de tre stillingene som pedagogisk leder blitt lyst ut tre ganger.

– Tidligere har vi stort sett fått tak i barnehagelærere. Men det har blitt vanskeligere de to siste årene. Når vi må lyse ut stillinger gjentatte ganger for å få søkere med riktig kompetanse, blir jeg bekymret, sier hun.

Satser på ansatte

Tidligere i mai signerte en snart ferdig utdannet pedagog arbeidskontrakten.

– Det er vi glade for. Men vi har fortsatt to ledige stillinger, sier Birte Elen Sætrang.

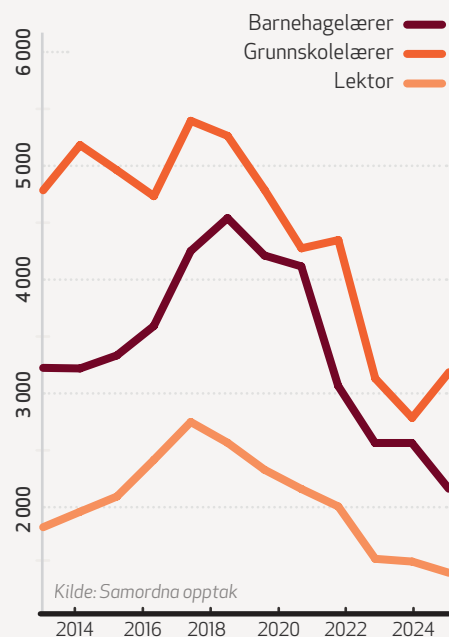
Nå skal kommunen gå nye veier for å skaffe kvalifisert personell. De ser på muligheter for å

Barna blir fotografert foran utsikten mot Krøderen og Norefjell. De har besteget Bukkåsen, drøyt 150 høydemeter over den parkerte minibussen.

Pedagogisk leder Tone Kittilsen må berolige barna som spretter opp på grunn av en edderkopp. Hun håper flere utdanner seg som barnehagelærere.

Antall søkere med lærer- utdanninger som førstevalg

etablere støtteordninger for ansatte med andre fagutdanninger.

– Vi har mange dyktige medarbeidere i barnehagene som vi ønsker å satse på for framtiden, sier kommunalsjefen.

Samtidig viser søkertallene fra Samordna opptak at 15 prosent flere søkte grunnskolelærerutdanningene enn i fjor.

– Det er veldig gledelige tall. Jeg mener vi skal greie å få den trenden til å fortsette. Men for å få til det må vi jobbe med begge hender, sier Utdanningsforbundets leder Geir Røsvoll.

For til tross for økningen fra i fjor er tallet 41 prosent lavere enn i 2018.

– Verdens viktigste jobb

Idet barna tar på seg sekkene og spretter ned stien mot innsjøen Krøderen, greier ikke pedagogisk leder Mari Øien å tenke på mange andre jobber hun heller ville hatt. Hun lurte på om de lave søkertallene til barnehagelærerutdanningen handler om uvitenhet.

– Noen tror det handler om å bare passe på barn. Men det er så mye mer. Vi må vise fram at dette er verdens viktigste jobb, sier hun.

Hun jobber i Krøderen barnehage, som satser på friluftsliv, og er ofte på tur. Her er det lov å klatre i trær, og hoppe ned igjen.

– Leken blir annerledes enn i barnehagen. Det er pinner og kongler nok til alle, og vi får i gang fantasien med å leke med det vi har. Vi trenger ikke alltid apparater med støtsikker sand under, sier hun.

Skal bli naturbarnehage

En kommune med litt over 2000 innbyggere, langt fra byene og med bare to barnehager. Det kan gjøre at jobbsøkere ser etter større fagmiljø. Det tror Maren Marie Aaskjær, styrer i Krøderen barnehage. Nå håper hun at både fagmiljøet og omdømmet skal bli bedre.

Til høsten trer hun inn i den nyopprettede stillingen som fagleder for begge barnehagene.

– Vi skal heve den faglige kvaliteten og ha pedagogmøter på tvers av barnehagene, slik at vi kan møtes og diskutere ulike opplegg, sier hun og viser fram et skogholt like ved barnehagen, som besøkes flere ganger i uka. Litt lenger borte sover de yngste barna i hengekøyer. På et tredje sted skal de bygge lavvo, etter å ha fått

midler fra Sparebankstiftelsen.

Aaskjær får utløp for friluftsimteressen i jobben. Det er en arbeidshverdag hun tror hun flere ønsker. De trenger bare å høre om det først.

– På sikt skal vi bli en naturbarnehage. Det håper jeg vil tiltrekke både flere barn og ansatte, sier hun.

Maren Marie Aaskjær har fløyet drone over barnehagen for å lage film om de ledige stillingene, som har fått vinger i sosiale medier. Snart skal barnehagen få sin egen Instagram-konto.

– Vi skal vise at det er kjempekult å kunne være i skogen en hel dag, mens du er på jobb. Det beste med å jobbe her er at vi kan påvirke og bestemme vår egen arbeidshverdag.

Hun snakker om så mange positive ting ved å jobbe i en barnehage, at hun sliter med å komme på årsaker til at søkere til barnehagelærerutdanningen har stupt de siste årene.

– Det er kanskje fordi vi ikke er gode nok til å vise fram hvor bra denne jobben er, sier hun.

Med stor og langvarig interesse studerer førskolebarna en larve de har funnet.

Ta videreutdanning i **KRLE** eller **RELIGION OG ETIKK** mens du er i full jobb!

- ▶ KRLE1011 Religioner og livssyn (15 stp)
- ▶ Erfaringsbasert master i KRLE / Religion og etikk (90 stp)

Oppstart 16. august 2025

Deltidsstudier | Lørdagsundervisning | Bachelor- og masternivå

MF VITENSKAPELIG
HØYSKOLE

Søk nå!
mf.no/deltid-skole

«Det er et sånt
merkelig lite håp
om at han kanskje
kommer tilbake
likevel»

Oskar (11) kom aldri hjem fra skolen.

Tekst: Sonja Holterman og Berit Rødstøl
Foto: Skjalg Bøhmer Vold

Carine Bakken,
mor til Oskar.

4. november 2022 var det uvanlig mildt i Kongsvinger i Innlandet. Gradestokken viste nærmere ti grader da Ole Daniel Strandseter hentet datteren sin på skolen. Han kjørte sakte nedover gata da han fikk øye på en gutt som lå på bakken.

– Jeg rygget tilbake og gikk ut av bilen. Jeg ropte på ham, men jeg fikk ikke noe svar. Jeg tok tak i jakka og snudde gutten. Han var blå i ansiktet. Da skjønnte jeg at noe var skikkelig galt, sier Ole Daniel.

Det var elleve år gamle Oskar Tosounidis han fant. Oskar gikk i sjette klasse på Langeland skole i Kongsvinger. Han hadde hatt mat- og helsefag hele dagen og var på vei hjem fra skolen. Han kom aldri hjem.

Skolestart

I 2017 begynte Oskar på Langeland skole i Kongsvinger. Før skolestart har moren Carine Bakken skrevet ham inn, og i skjemaet for innskriving hadde hun skrevet: «MELKEALLERGI- ALVORLIG» med store bokstaver, og så et par setninger om at «han får pusteproblemer og trenger Epi-penn».

– Klart jeg var bekymret. Jeg visste at han skulle i et nytt miljø med ukjente elever som

ikke kjente allergien hans. Barnehagen hadde tilrettelagt for veldig mye, og jeg følte at de stort sett hadde kontroll, sier Carine Bakken.

Hele Oskars liv hadde moren passet på og sjekket maten han skulle spise. Det var nemlig ikke mange dråper melk som skulle til før det ble livsfarlig for Oskar. Da Oskar begynte på skolen, informerte hun rektor og lærere, både muntlig og skriftlig om allergien.

Det var ett fag hun var spesielt opptatt av, nemlig mat- og helsefaget. Allerede da Oskar gikk i tredje klasse, sendte moren en mail til skolen. Der stod det blant annet:

«Det er bare to og et halvt år til han begynner i 6. trinn, og skal da ha Mat og helse som fag. Vil skolen kunne tilrettelegge for hans matallergi og sikre at han ikke blir syk? Jeg ber om en tilbakemelding på hvilke tiltak som blir satt inn for å unngå dette i fremtiden, og at jeg kan være trygg på at hans opplæring i Mat og helse på 6. trinn vil bli varetatt og tilpasset.»

Skolen svarte at de skulle se på det.

Høsten 2022 startet Oskar i sjette klasse, og de første timene med mat og helse gikk fint. Læreren ba om råd og sendte ofte bilder av matvarer for å sjekke med Carine at de var melkefrie.

– Jeg så gjennom ingrediensene når læreren la ut det de skulle lage. Vi sendte meldinger om hva slags brød han kunne spise, hvilket smør og hvilken plantemelk, sier Carine.

4. november i 2022 begynte som en vanlig dag på Kongsvinger. Oskar stod opp, spiste frokost, kledde på seg og gikk til skolen. Han skulle være på skolekjøkkenet hele dagen. Verken læreren eller assistenten som var på skolekjøkkenet denne dagen, har ønsket å uttale seg om saken. Informasjonen nedenfor er hentet fra politiets etterforskningsmateriale som redaksjonen har fått innsyn i.

På skolekjøkkenet

Denne dagen satt Oskar seg på sin faste plass. Kjøkkenet på Langeland skole var ikke så stort, så de var to voksne og tretten elever som skulle bake boller og lage middag. Elevene var delt inn i fire grupper, og Oskars gruppe var plassert helt foran, like ved lærerens pult.

Læreren hadde sagt til Oskars mor at hun var nøye med at gruppa hans aldri brukte melk, og at alt utstyret var kokvasket før bruk. Verken visp, skåler, fat, bestikk eller noe annet av det de brukte i matlaginga, skal ha vært i kontakt med melk.

En siste hilsen fra bestekameraten på Oskars keeperhansker.

Oskar elsket å lese bøker. Favorittserien var «Amulett» av Kazu Kibushi.

Oskar (11) gikk på sjette trinn på Langeland skole i Kongsvinger.

De fire gruppene lagde hver sin deig. Oskars gruppe brukte ingredienser uten melk. Deigene ble satt til heving, og alle utenom én hevet seg. En av de andre gruppene hadde varma melka for mye, slik at gjæren var blitt ødelagt. Likevel rullet de boller og stekte dem, slik de andre gruppene gjorde.

Elevene hadde fått beskjed om at de ikke fikk spise bollene, de skulle nemlig serveres på åpningen av et nytt bygg for skolefritidsordningen noen måneder senere.

De ødelagte bollene

Elevene lagde middag og dessert, og mens de spiste, viste læreren fram de harde bollene. Hun forklarte at dette var det som skjedde når væska var for varm. En elev spurte hvordan de smakte. Læreren sa at de ikke var noe gode, og at de skulle kastes. Da lurte eleven på om ikke de kunne få smake på de ødelagte bollene. Det sa læreren ja til. Men hun glemte å si ifra til Oskar at han ikke kunne smake på dem.

Klokka var nå blitt kvart over ett. Hva som skjer den neste halvtimen på skolekjøkkenet på Langeland skole, er det ingen som vet med sikkerhet.

Til politiet fortalte læreren i mat og helse om hvordan hun opplevde det som skjedde, mens assistenten hadde en litt annen opplevelse.

I et notat som ble sendt til politiet, skrev læreren: «Fikk plutselig beskjed om at han hadde fått i seg melk, av en annen elev, og at eleven hadde gått ut på gangen.» Om dette skjedde før eller etter at elevene hadde vasket opp, husket hun ikke.

Assistenten som var med på hele mat- og helse-dagen, fortalte i politiavhør at hun ikke fikk med seg noe av dette. Hun hørte ikke at noen sa at Oskar hadde fått i seg melk eller at han var på gangen. Da hun gikk fra skolekjøkkenet visste hun ingenting om at Oskar hadde fått i seg melk.

Kom aldri hjem

Mat- og helselæreren var altså den eneste som visste at Oskar hadde fått i seg melk. Hun sa i avhør at hun spurte Oskar om hvordan det gikk, og at han svarte at det gikk fint. Hun mente også at han så helt fin ut, og hun regnet derfor med at han ikke reagerte på melka han hadde fått i seg. Hun tok feil.

– Jeg hadde informert skolen om at han kunne få en seinreaksjon på melk, sier Carine Bakken.

Utdanning har fått tilgang til e-posten hun sendte allerede da Oskar begynte på skolen. Her står det blant annet: «Reaksjonen hans på melk er ofte sen. Den kan ta opp til to timer før en reaksjon kommer til syne.»

Denne informasjonen skulle det vise seg at ikke ble skrevet ned i elevkortet til Oskar, og læreren sa til politiet at hun ikke visste det.

På hjemveien begynte Oskar å føle seg dårlig. Han ringte til moren sin.

– Da sier han: «Mamma, kan du komme hjem?» Og så sa han navnet på læreren; «har gitt meg en bolle med melk, så nå skal jeg hjem og ta Zyrtec», sier Carine Bakken.

Hun ble forvirret og tenkte at det ikke kunne stemme. Dersom Oskar hadde fått i

Langeland skole
i Kongsvinger.

OPPLÆRINGSLOVEN

«Elever har rett til et trygt og godt skolemiljø som fremmer helse, trivsel og læring.»

Rundskriv for håndtering av legemidler i barnehage, skole og skolefritidsordning:

«Opplæringslovgivningen tolkes slik at kommunen har ansvar for at barn får legemidler når de er i barnehagen, på skolen eller i SFO. Det kan for eksempel være å gi dem tabletter eller å sette sprøyter.»

«Den enkelte arbeidstaker vil derfor ha rett til å reservere seg mot oppgaver som vedkommende ikke føler seg kompetent til. I slike tilfeller må skolen finne en annen løsning, slik at barnet får den hjelpen det trenger.»

«Kommunen har et ansvar for, gjennom overordnede prosedyrer og rutiner, å legge til rette for at personell i skole og skolefritidsordning får tilstrekkelig opplæring.»

Kilde: udir.no, regjeringen.no og Lovdata

ARBEIDSMILJØLOVEN

Arbeidsgiver skal kartlegge farer og problemer og på denne bakgrunn vurdere risiko, samt utarbeide tilhørende planer og tiltak for å redusere risikoforholdene.

seg melk, ville jo skolen ha ringt.

– Jeg skjønner ikke at læreren ikke ringte meg, at de ikke ringte ambulanse, at de ikke agerte i det hele tatt. At de bare lot han gå hjem, det fremstår for meg totalt uforståelig, sier Carine.

Den korte telefonsamtalen på ettermiddagen fjerde november ble den siste hun hadde med sønnen. For nå gikk det fort. Oskar fikk en alvorlig allergisk reaksjon som førte til at han ikke fikk puste, og han falt sammen på skoleveien. Hjertet hans sluttet å slå. Han døde på sykehuset dagen etter, 5. november 2022.

Etterforskningen

Politiet etterforsket dødsfallet og hendelsen på skolekjøkkenet.

– Det var jo selvfølgelig behov for å finne hendelsesforløpet, men det viktigste var jo å finne ut hva skolen hadde kunnskap om knyttet til hans sterke matallergi. Og hvilke rutiner skolen hadde for å følge opp den informasjonen de hadde fått fra foresatte, sier politiinspektør ved Innlandet politidistrikt, Henning Klauseie.

Politiet avhørte assistenten, læreren, rektor og oppvekstsjefen i Kongsvinger kommune, men ingen personer ble siktet i saken.

– Vi så jo på om det var noe personlig ansvar her, men vi mener at summen av det som har blitt gjort, unnlater og de handlinger som har blitt gjort, må kommunen som foretak svare for, sier Klauseie.

Foreldrenes advokat mente det var viktig at

saken ble etterforsket grundig.

– Dette var en sak som gjorde veldig sterkt inntrykk på veldig mange. Den påvirker fortsatt folk og kommer til å gjøre det i lang tid fremover. Mange kjente Oskar, mange kjenner foreldrene, og mange kjenner skolene, sier advokat Kjetil Løvberg.

Uaktsomt drap

Ett år etter at Oskar døde, var etterforskningen ferdig. I forelegget som skrives, står det:

«Politimesteren i Innlandet sikter herved Kongsvinger kommune for overtredelse av Straffeloven paragraf 281 for uaktsomt å ha forvoldt en annens død (...) I perioden mellom 21. august 2017 og fredag 4. november 2022 i Kongsvinger, unnlot Kongsvinger kommune

og ansatte ved Langeland skole å sørge for notoritet, gjenbruk og videreformidling av opplysninger (...) Han ble ikke holdt igjen tilstrekkelig lenge på skolen til at allergireaksjonene ble synlige (...) Foresatte eller helsepersonell ble ikke varslet om hendelsen, og Oskar ble sendt hjem ved skoletidens slutt.»

Kommunen fikk 1,5 millioner kroner i bot og valgte å godta forelegget. Kommunalsjef for oppvekst og læring, Jon Egil Pettersen, ønsker ikke å svare på de spesifikke spørsmålene Ut-danning har stilt, men har sendt en tekst om saken. Her skriver han blant annet:

«En hendelse med døden til følge er en verst tenkelig situasjon, først og fremst for de nær-

meste pårørende. Påtalemyndigheten vurderte at årsaken til det alvorlige utfallet var en systemsvikt i Kongsvinger kommunes internkontrollsystem, og det ble utferdiget et foretaksforelegg. Kongsvinger kommune tok konklusjonen til etterretning og vedtok forelegget. Å sikre at rettigheter innfris krever gjennomgående gode systemer, som sikrer at informasjon blir mottatt, lagret og spredd slik at alle relevante representanter i organisasjonen, har tilstrekkelig kjennskap til barn og elevers behov.»

Heller ikke rektor ved skolen ønsker å svare på spesifikke spørsmål. Også hun sender en tekst om saken. Hun skriver blant annet:

«Å være rektor når det verst tenkelige skjer,

stiller store krav til rolleutøvelsen. Rektor må ivareta alle berørte parter og samtidig prioritere de nærmest berørte. Rutinesvikt viste seg å være årsak til et alvorlig utfall noe som selvfølgelig har preget og fortsatt preger hele organisasjonen og i særdeleshet skolen og skolens ansatte. En viktig del av bearbeidelsen har vært gjennomgang av rutiner og prosedyrer for håndtering av helseopplysninger for elever. Å kunne drive, administrere, organisere og utvikle gode velferdstjenester er avhengig av at personer ikke blir stilt til personlig ansvar, når dette ikke er strafferettslig begrunnet.»

Det har gått over to år siden Oskar døde. Nå i mai ville han ha fylt 14 år. Carine, hennes

kjæreste, og storesøsteren til Oskar har flyttet og bor nå i et hus like ovenfor ungdomsskolen.

– Fra stuen kan jeg se rett ned på ungdomsskolen, der Oskar skulle ha begynt hvis han hadde fått startet i åttende klasse, sier Carine.

Livet etter at Oskar døde har ikke vært lett.

–Det er et sånt merkelig lite håp om at han kanskje kommer tilbake likevel, enda du vet at det skjer jo ikke. Det er en helt absurd tanke, men det ligger der selv om det har gått over to år, sier Carine, og fortsetter:

– Det blir aldri sånn som det var før. Du føler deg lagt i grus, men det er mange år igjen å leve. Og du må velge at du skal faktisk leve, ikke bare overleve.

«Det blir aldri sånn
som det var før. Du
føler deg lagt i grus,
men det er mange år
igjen å leve.»

Elevens kroppsidentitet – skolens ansvar og muligheter

Av Ole Olsen Sæle
Gyldendal
74 sider

Å lære å bli trygg i sin egen kropp

En bok om identitet, seksualitet og skolens dannelsesoppgave.

Anmelder: Wenche Fjeld, førstelektor ved Universitetet i Innlandet

Boka tar for seg hvordan barn og unge opplever kroppen som identitetsmarkør og statussymbol, noe som gjør dem sårbare for mobbing og trakassering knyttet til kjønn, kropp og seksualitet. Fenomener som «Metoo i skolen» og «fat shaming» har blitt en del av hverdagen. Forfatteren ønsker at barn og unge skal få undervisning og veiledning i skolen som sikrer dem en positiv seksuell utvikling. Dette innebærer å gi dem verktøy til å kritisk vurdere påvirkningen fra eksempelvis TikTok og kroppsinfluensere.

Med innføringen av LK20 ble helhetlig seksualitetsundervisning tydeliggjort i læreplanen gjennom det tverrfaglige temaet «folkehelse og livsmestring», og underemnet seksualitet og kjønn. Seksuell helse og seksualitetsundervisning handler om kunnskap om kroppen, og det ble et nytt kompetansemål for videregående trinn. Kroppsøvfaget er unikt ved at det fokuserer på kroppen som læringsmål, noe som

skiller det fra andre skolefag.

Forfatteren, som selv er kroppsøvlslærer, sier at hovedmålet er å bevisstgjøre lærere til å jobbe for at elevene skal «stå trygt i seg selv og sin kropp» uten å utvikle noen form for uhelse. Boka er liten, lettlest og innholdsrik, med ordforklaringer, case og refleksjonsspørsmål som bidrar til bevisstgjøring.

Boka er delt i tre kapitler: «mediebruk og seksualitet», «garderobekultur og deltagelse i kroppsøvfaget», og «arbeide med elevens kroppsidentitet – et dannelses- og utdanningsoppgave». Språket i boka påvirker leseren, og forfatteren prøver å formidle at skolen skal være et trygt sted for elever som bryter med normer for kjønn og seksualitet, samt for elever med funksjonsvansker. Forfatteren vil inkludere alle, noe som er spesielt viktig for kroppsøvfaget. Tradisjonelt har undervisningen vært delt mellom tokjønnsnormen «jenter» og «gutter» både

Variasjoner, vitalitet og virvar. Tilnærminger til språk i barnehagelivet

Av Ann Sofi Larsen, Ninni Sandvik og Bente Ulla (red.)
Fagbokforlaget
148 sider

Et glimt inn i småbarns språklige

Språk handler ikke bare om ord, men om hele kroppen, lyder, rytmer og stemninger.

Anmelder: Kirsten Flaten, dosent ved Høgskulen på Vestlandet

Boken åpner med et spørsmål som rommer kjernen i teksten: Hvordan kan vi åpne tilnærminger til språk slik at det også kan romme småbarns varierte og vitale liv?

Leseren blir minnet om at språk er mer enn bare ord. I arbeidet med småbarn må personalet være sensitive og plukke opp signaler fra barna om ønsket om å kommunisere. Småbarn har et kroppslig språk, og kommuniserer gjennom lyd, rytme og kropp. Voksnes verbalspråk strekker ikke alltid til når barnet inviterer til språklige interaksjoner, og vi trenger å åpne sanseapparatet for å romme denne kommunikasjonen. Begrepet materiell-semiotisk omfatter kropp, lyd, lys, be-

vegelse, lukter, leker, dyr og stemmer, og viser noe av bredden i språkpraksis. Det er i denne forståelsen vi finner at barnet har mange uttrykksformer, og den verbale er ikke den viktigste for de minste. Refleksjon over at barna ikke kan snakke, viser en innebygd antagelse av at å mangle verbalspråk får oss til å anta manglende kunnskap. Men hva med den kunnskapen som ligger i barnets måte å kommunisere på, tar vi den på alvor?

Den muntre tittelen setter tonen for boken. Her er ordspill og artige formuleringer som viser at å lære språk trenger ikke være alvorstynget. Språk blir utforsket på et uall måter og går langt utover kun det å sette navn på objekter og følelser. Men

MINE FAVORITTER

aktivitetsmessig og i garderoben, og boka kunne gått mer i dybden på dette temaet. – Kan det å spørre elevene om forslag til løsninger være en mulighet?

I skolen oppstår det mange hendelser som krever tid til spontan seksualitetsundervisning, og skoler bør ha retningslinjer og beredskapsplaner hvis paragraf 12–4 i Opplæringsloven blir aktualisert. Mange skoleledere og lærere bør snakke om dette, og boka kunne hatt et avsnitt om det.

Kroppsovingfaget handler om å bruke kroppen. Mange synes det er skummelt fordi vi er motorisk ulikt utviklet, eller har funksjonsvansker som gjør at vi ikke mestrer alt det andre gjør. Det er ingenting å være skamfull over. Boka fikk meg til å tenke på at det å være redd eller grue seg for noe ikke nødvendigvis handler om «å ha angst» og dermed alibi for å slippe utfordringer. Faget må inkludere det å snakke om følelser og normalisere hele følelsesregisteret mennesker har. Elever må få kompetanse om at seksualitet handler om å være menneske, det er «meg», min identitet og væremåte som jeg har selvråderett over – og med det står de «trygt i seg selv og sin kropp».

Foreldrerådet
Podkast

Om å vere foreldre

Ein podkast om foreldreliv og barn. Programleiar Thea Klingenberg snakkar med fagfolk om alt frå oppdraging til skule og psykologi. Lærerikt og gjenkjenneleg for alle som har med barn å gjere.

Canva
App

Verktøy for kreativitet

Canva gir deg ferdige malar og kreative verktøy til alt frå arbeidsark til klasseromsdekor. Gratis premium for lærarar, og mange moglegheiter for den kreative delen av lærarjobben. Eit supert verktøy i lærarkvardagen!

Engel i snøen
Av Anders Totland
(2016)
roman

Venskap og tøffe tak

Kort og sterk ungdomsroman om sjukdom, venskap og tap. Lett å lese, men med stor kraft. Passar godt i undervisning, og boka er på nynorsk. Opnar for refleksjon og samtale, både i klasserommet og heime.

Aurora Dimmen Bratli
lektor ved Hareid Skule

verden

teksten påpeker at de senere år har det vært økende oppmerksomhet på læringsutbyttet av språk, som igjen påvirker barnehagens innhold og arbeidsmåter. Her er det utvikling av verbalspråk som kan måles, som blir det viktige. Men leserne minnes på at kommunikasjon tar tid, og den må få ha lekenheten i seg. Boken får et bærekraftsperspektiv gjennom å vise til en komposterende tilnærming, som innebærer å la ulike elementer samvirke inn i kontinuerlige prosesser av nedbryting og ny vekst.

Teksten er rettet mot personalet i barnehagen i arbeidet med barn i alderen 0–3 år, og den inneholder forståelse for fenomenet språk og forslag til praktiske øvelser. Boken er en antologi utarbeidet av forskere ved Høgskolen i Østfold, og teksten er solid plassert i forskningsteori. Og ja, spørsmålet blir besvart i boken.

Debattinnlegg kan ha en lengde på opptil 7000 tegn (inkludert mellomrom).

Husk tittel og ingress.

Tips: Både tittel og ingress bør være konkrete og gi uttrykk for en mening.

Oppgi navn og telefonnummer når du sender inn innlegg. Legg gjerne ved et digitalt portrett (minimum 0,5 MB), med navn på den som har tatt bildet.

Redaksjonen forbeholder seg retten til å redigere og kutte i bidragene.

Meningene dine er viktige for oss!

Send ditt bidrag til:
debatt@utdanningsnytt.no

LESEOPPLÆRING

Det er mulig!

Med store bokstaver, lesespill og en god ABC kunne alle førsteklassingene lese da skolen startet etter jul.

I høst ringte Marianne, en erfaren lærer som skulle ha første klasse for første gang. Hun hadde lest mine tidligere artikler om leseopplæring og ville gjerne undervise på denne måten. Det vil si: store trykkbokstaver, lesespill og «meningsløse» sanger med stavelser. Til tross for motstand gjennomførte hun det. Hun og mannen hennes kom hjem til meg en kveld og fikk med seg alt jeg hadde av lesespill, samt en ABC med store bokstaver. Jeg hadde funnet den i Norlis bokhandel for en del år siden. Den er, pedagogisk sett, den beste ABC jeg noen gang har sett, og jeg har sett mange. Fra mange land. Med forfatterens tillatelse kopierte Marianne boka til alle sine elever.

Vi har holdt kontakt siden. Hun fortalte begeistret hvor engasjerte både hun og barna har vært. Det hadde bare vært gøy. I midten av november var det bare to elever som enda ikke kunne lese. Ved skolestart etter jul hadde alle knekket lese-koden. Hun forteller at «Per med slegga» ofte er innom og slår i de store bokstavene så de blir små. Slik lærte elevene også de små bokstavene, men de skrev dem ikke. Hvis man ikke skriver de små bokstavene, blir det ingen sammenblanding av bokstaver, som b og d, eller store og små. Nå, i mars, kan alle lese både store og små bokstaver. Når Marianne føler at tiden er inne, vil hun lære dem sammenhengende skrift.

Vi som underviste i 1950- og -60-årene, hadde sjelden problemer med å lære elever å lese. Vanligvis leste alle før jul i første klasse. Selv hadde jeg åtte førsteklasser fram til 1994, uten alvorlige leseproblemer. Det var det vanlige den gangen.

På 1970-tallet skjedde det store forandringer i skolen, også i leseundervisningen. Da begynte leseproblemene. Nye fag kom inn, timetallet for elevene økte, mens antallet norsktimer ble redusert. Mens lesning tidligere var det viktigste i første klasse, ble det ble nå lagt større vekt på prosjekter og på det sosiale livet i klassen.

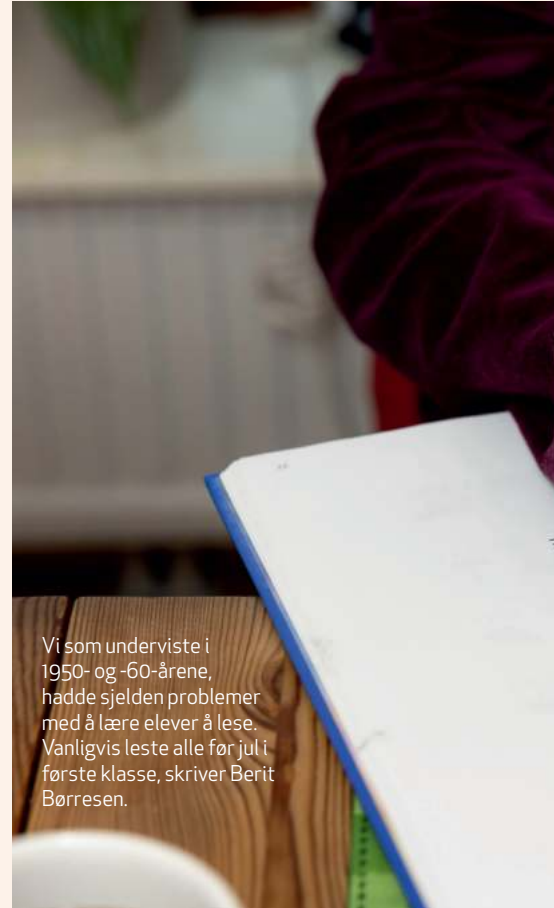
Kristine kunne lese og ville gjerne lære mer, men læreren sa at det ikke var viktig, bare de

kunne lese til jul i tredje klasse. En tidligere kollega fortalte at hennes klasse var nok flinkere til å lese enn parallellklassen, men de andre kunne jo så mye mer om det gamle Egypt. En mor fortalte at sønnen hennes ikke kunne lese enda, men hadde lært om seks typer tare. De eldre lærerne sitter nok enda fast i den gamle kunnskapsskolen, mente hun.

For en del år siden spurte jeg en bestemor om hvordan det gikk med barnebarnet som hadde fullført første klasse: «Fantastisk! Hele klassen leser flytende, og noen leser allerede bøker. De har vært så heldige at de har fått en eldre lærer, men i parallellklassen er det helt andre tilstander».

Etter hvert som leseproblemene økte, utdannet man stadig flere spesialpedagoger til å ta seg av leseproblemene, mens lærerne fikk liten hjelp til å undervise slik at man kunne unngå dem. Man så etter problemer hos elevene framfor å undersøke hva som var galt med undervisningen.

En tidligere kollega og kjent lærebokforfatter fortalte meg at hun hadde smilt inni seg av all

Vi som underviste i 1950- og -60-årene, hadde sjelden problemer med å lære elever å lese. Vanligvis leste alle før jul i første klasse, skriver Berit Børresen.

Foto: Erik M. Sundt

dysleksien hun lærte om da hun tok hovedfag på spesiallærerhøyskolen. Da hun gikk av med pensjon, hadde hun hatt 14 førsteklasser, med bare to elever som hadde vansker med å lære å lese.

Jeg har tenkt at det er 30 år siden jeg ble pensjonist, og at barn i dag vokser opp i en helt annen verden enn mine elever gjorde. At det nå kanskje er vanskeligere å lære å lese enn det var før. Men Marianne har vist at det også i dag er mulig å lære en hel klasse å lese! Skolevegring har hun så visst ikke opplevd! Hun forteller at hun stort sett er alene med 28 elever i klassen. Samtidig sier hun, som så mange andre, at det nok ville være

bedre for seksåringene med ett år til i barnehage før skolestart.

I mange år er det blitt bevilget store summer til leseforskning, men det ser ikke ut til at det har hatt noen virkning på leseferdigheten. Problemerkene ser bare ut til å øke, og det gjør skolevegringen også. 20-25 prosent av elevene i barneskolen i dag har leseproblemer, og mange går ut av skolen som funksjonelle analfabeter.

Det er ikke mer penger som trengs, snarere tvert imot. De må bare brukes annerledes. Gjør vi som Marianne, vil det sannsynligvis bli mindre behov for spesialundervisning, skolevegringen ville kunne

avta, og man kunne spare mange penger.

I undersøkelsen som lå til grunn for min hovedfagsoppgave i 1967/68, sammenlignet jeg fire klasser, som i tillegg til den vanlige leseopplæringen fikk bruke lesespill som lærerne selv hadde laget. Det var lotto, memory, svarteper og lignende – med bokstaver, ord og setninger. Resultatet på Gjessings lese- og diktatprøve var forbløffende! Ingen av elevene i eksperimentgruppen viste «utilstrekkelig leseferdighet til overgangen til annen klasse».

Etter hovedfagseksamen ble jeg tilsatt som pedagogisk veileder for 1.–3. klasse i Oslo. Da arbeidet jeg videre med lesespillene. I disse årene møtte jeg mange engasjerte lærere. De kom på kurs kveld etter kveld, også i helger.

Mest populære var «verkstedgruppene» der lærerne laget materiell til sine egne klasser: Kort med tekst skulle kombineres med kort med bilder. De kunne lages på alle nivåer. Med spill konsentrerte elevene seg lenge om gangen. Det gjaldt ikke å gjøre det en gang, men at elevene brukte det samme spillet til innholdet satt. Lærerne laget først lesespillene selv. I en del år har man kunnet kjøpe spill fra L. A. Larsen i Flekkefjord. Flere av seriene er aktuelle i leseopplæringen og har vært til stor glede og nytte for Marianne og hennes elever. Nå foreslår jeg for henne at hun skal bruke «Les og se», en serie som bruker små bokstaver og hele setninger. Da er jeg sikker på at hun vil merke stor fremgang.

Mange barn ville kunne bli spart for unødvendige nederlag om de fikk oppleve gleden ved å lære å lese. Som engelskmennene sier «nothing succeeds like success»

Kanskje har flere lærere gjort som Marianne, og erfarer at dette fungerer. Hvis dere lykkes, ville dere nok oppleve større arbeidsglede, og læreryrket ville igjen kunne bli attraktivt. Kanskje flere har lyst til å prøve?

Lykke til, Marianne, og alle dere andre lærere!

Berit Børresen

cand.polit, tidligere lærer og pedagogisk veileder

Etter hvert som leseproblemene økte, utdannet man stadig flere spesialpedagoger til å ta seg av leseproblemene, mens lærerne fikk liten hjelp til å undervise slik at man kunne unngå dem.

HJEMMEUNDERVISNING

Myndighetenes ansvar for alle barn – også de

Myndighetene virker mer opptatt av å avvise enn å veilede familier som velger hjemmeundervisning for barna sine.

Stadig flere foreldre i Norge velger å undervise barna sine hjemme. Årsakene er mange, men mobbing, skolevegring, sykdom, manglende tilpasset opplæring og lang og farlig skolevei er gjengangere. Til tross for dette virker myndighetene mer opptatt av å avvise enn å veilede disse familiene.

Vi blir daglig kontaktet av familier som har spørsmål om privat grunnskoleopplæring i hjemmet. Majoriteten av henvendelsene handler ikke om selve undervisningen, men om hvordan kommunene håndterer det lovpålagte tilsynet. Dessverre ser vi altfor mange eksempler på kommuner som går ut over lovens rammer, noe som skaper et dårlig samarbeidsklima og i verste fall rammer barna. Dette arbeidet gjør vi på dugnad, og stadig mer tid går med til å veilede og bistå familier i møte med forvaltningen. Dette er en oppgave som faller inn under myndighetenes veiledningsplikt.

Statssekretær Synnøve Mjeldheim Skaar (Ap) uttaler til Utdanningsnytt.no at staten kun skal bruke ressurser på den offentlige skolen, og at foreldre som velger hjemmeundervisning selv må finne ut hvordan de skal gjøre det ¹⁾.

Dette er oppsiktsvekkende. Opplæringsloven gjelder for alle barn i Norge, uavhengig av hvor

de får undervisningen sin. Myndighetenes veiledningsplikt ender ikke når barna forlater skolegården.

Skaar trekker også i samme artikkel en problematisk parallell til USA. Hun antyder at hjemmeundervisning er en del av en politisk bølge knyttet til MAGA-bevegelsen. Dette er en avsporing. Økningen i hjemmeundervisning i USA skyldes en rekke faktorer, blant annet bekymring for læringsmiljøet i offentlige skoler. I Norge velger familier hjemmeundervisning av helt konkrete, individuelle grunner – ofte for å gi barna en tryggere og mer tilrettelagt opplæring.

Privat grunnskoleopplæring i hjemmet er en lovlig opplæringsform i Norge. Når en familie velger å undervise barna sine hjemme, bør myndighetene møte dem med støtte og informasjon, ikke med motstand og mistenkeliggjøring. At barn får en god utdanning er viktigere enn hvor opplæringen skjer. Det er på tide at staten tar ansvar for alle barn – ikke bare dem som passer inn i A4-modellen.

1) Vedvik, K. O.: (2025): Antall barn som undervises hjemme er tredoblet på ti år. Utdanningsnytt.no, 20.3.2025.

Maria Jaconelli

leder i Norsk hjemmeundervisningsforbund (NHUF)

Marta Straume

tilsynslærer og pensjonert lektor

Geir Engdahl

tilsynslærer, lektor og hjemmeunderviser

Visste du at
annonser
hos oss
sees av
274 000
lesere?

Bestill annonser nå

annonsefrist/utgivelsesdato

6	25. juni / 22. august 2025
7	10. september / 26. september 2025
8	1. oktober / 17. oktober 2025
9	29. oktober / 14. november 2025
10	26. november / 12. desember 2025

utdanningsnytt.no/annonser

Kontakt:

Grethe Ånerud
i HS Media.
utdanning@hsmedia.no

Annonse-
informasjon:

hjemmeunderviste

Ill.foto: Paal Svendsen

Opplæringsloven gjelder for alle barn i Norge, uavhengig av hvor de får undervisningen sin, skriver innsenderne.

ÅRSMØTERESOLUSJON

Senior- og livsfasetiltak

Utdanningsforbundet Voss forventar at sentralleddet i Utdanningsforbundet prioriterer, intensiverer og styrker arbeidet med senior- og livsfasetiltak for lærarar i barnehage og skule.

Utdanningsforbundet Voss,
9. april 2025
ved Anders Gjeraker,
lokallagsleiar

Ill.foto: Tom-Egil Jensen

Skolesystemet burde jo nå ha blitt langt, langt bedre enn det var før?

SKOLEKVALITET

Bedre skole?

Norsk skole har aldri vært bedre. Utdanningen av førskolelærere har aldri vært mer grundig og god. Læreropplæringa har gått fra to til fem år.

Den har også gått fra opplæring av allmennlærere til spesialister i fag, barne- eller ungdomstrinn.

Ungene får bedre undervisning. Solid begrepsinnlæring allerede fra de aller minste. Mange, mange flere går også i barnehage nå enn på 1980-tallet. Grunnskolen er «utvida» med to år, noe som gir mye mer tid til trening og fordypning. I tillegg er tusenvis av små skoler nedlagt. Elevene busses til store skoler, med bedre lærerkrefter og bedre fasiliteter. Er det ikke også langt flere voksne i klasseværelsene og administrasjonen nå enn det var før?

Elevene, store og små, testes med nasjonale og internasjonale prøver for å gi skole og samfunn bedre informasjon om hvor ekstra innsats må til. Vi henter også sta-

dig mer kunnskap om gode undervisningsopplegg, både fra entusiastiske skolefolk her hjemme og fra utlandet (hovedsakelig fra land der vi tror vi skjønner språket).

Innføring av IKT-verktøy gjør opplæringen mer klargjørende og fagene mer lett-lærte. Dette gjør også dokumentasjon og samarbeid med heim og politikere enklere og greiere.

Skolesystemet burde jo nå ha blitt langt, langt bedre enn det var før? Likevel virker det, sett utenfra, som om noe butter imot. Både faglig og trivselsmessig. Både for store og små.

Men hva synes leseren?

Terje Briskelid

NEDLEGGELSER

Vend i tide, det er ingen skam å snu

Det er urovekkende når barn og unge flyttes på alt etter som hva politikere og myndigheter mener er mest økonomisk.

**Kronikk av
Lisbeth
Flatraaker**

universitetslektor
Fakultet for lærer-
utdanning, kunst og
kulturfag
Nord universitet
Mo i Rana

Illustrasjon
Tone Lileng

På bare 15 år har 376 grunnskoler i Norge forsvunnet. Den prosentvise nedgangen i antall skoler har vært høyest i Finnmark, Innlandet og Nordland (Regjeringen 2022). I Bodø kommune har flere barnehager og skoler det siste året vært berørt. I høst endte det med at to skoler ble vedtatt videreført, mens ett ungdomstrinn flyttes, og en barnehage legges ned (Utdanningsnytt 12. november 2024). I Tromsø er seks barnehager og åtte skoler satt i spill og slik truet med det samme. I Sømna på Helgeland er barnehagen på Vik, som knapt har vært i drift et halvt år, foreslått nedlagt (NRK Nordland, 28. februar 2025). Selv i Rana, der kommunen kan skryte av et netto driftsresultat på hele 140 millioner kroner i overskudd, skjer det samme.

Noen kritiske spørsmål

Årsaken til at kommuner velger nedleggelser og sammenslåinger er selvsagt sammensatt og kan handle om alt fra politiske til administrative prioriteringer. Noen hevder at statlige tilskudd er for dårlige. Andre forklarer det med «eldrebølgen». Og noen har bare klokkeetro på at store, sentraliserte barnehager og skoler er selve beviset på kvalitet. I den anledning kan det være på sin plass å stille noen kritiske spørsmål. Har de som igangsetter slike prosesser tatt innover seg hva som er barnehagenes og skolenes viktige samfunnsoppdrag? Har de forstått betydningen av stabilitet, forutsigbarhet og ro når det skal jobbes for faglig og pedagogisk kvalitet? Det er urovekkende når barn, unge og eldre omgjøres til navnløse objekter som kun skal måles, telles og flyttes på alt etter hva de som styrer og bestemmer akkurat nå tenker er larest og økonomisk mest kostnadseffektivt. I et pedagogisk dannelsesperspektiv er en slik tankegang og retorikk i strid med det som kjennetegner både barnehagens og skolens grunnleggende verdigrunnlag og samfunnsoppdrag.

Sett pedagogikken i sentrum

Professor og leder av Senter for praksisrettet utdanningsforskning Thomas Nordahl viser i en forskningsrapport fra 2022¹⁾ at det er liten sammenheng mellom skolestørrelse og elevenes læring og trivsel i skolen. Han advarer også kommuner mot overdreven vektleg-

ging av rammebetingelser som skolestruktur og skolestørrelse fordi dette lett vil kunne innebære unødvendige forstyrrelser og distraksjoner i det pedagogiske arbeidet som igjen kan påvirke læring negativt. Nordahl oppfordrer derfor kommuner som aktivt ønsker å bidra til kvalitativt gode skoler, der barn og unge får realisert sitt potensial for læring, til å rette oppmerksomheten mot kvaliteten på det pedagogiske arbeidet som kjennetegner den enkelte virksomhet.

Det uforutsigbare er utmattende

En annen utfordring er hva slike prosesser gjør med de som er direkte berørt: barna, ungdommene, foreldrene og de ansatte. Jeg tror de fleste skjønner at den uforutsigbarheten slike prosesser innebærer, og de tilspissede debattene i kjølvannet av dem, er krevende og utmattende for de fleste involverte. Samtidig er noen mer sårbare enn andre og vil slik rammes hardere. Det er tøft ikke å vite hvor barnet skal være til høsten, hvem de må forholde seg til av pedagoger og lærere og hvem som vil bli nye leke- eller klassekamerater.

Barna straffes

Willy Tore Mørch, professor emeritus i barn og unges psykiske helse, tar utgangspunkt i hva han som fagperson mener er best for barn i slike prosesser²⁾. Han benytter en klassisk gartnermetafor når han konkluderer med at det i realiteten er barna som straffes når de rykkes opp med rota og plantes i det som for noen vil være dårligere vekstbetingelser. Han retter oppmerksomheten mot de yngste barnas sårbarhet fordi deres potensial knyttet til emosjonell, sosial og intellektuell utvikling i større grad er knyttet til konteksten de befinner seg i. Barn trenger ro, forutsigbarhet, stabilitet og dedikerte profesjonsutdannede ansatte for å kunne utvikle seg optimalt. Nettopp derfor mener Mørch at nedleggelser og sammenslåinger av barnehager og skoler er direkte uklokt.

Lange reiseveier med alt det innebærer

En annen konsekvens av slike nedleggelser og sammenslåinger kan bli lange reiseveier. Utdanningsdirektoratet viser til en undersøkelse fra Statistisk sentralbyrå som

TirilBlokken
BARNEHAGE

viser at elever i de minst sentrale kommunene i dag har lengst reisevei³⁾. Det er også for disse elevene reiseveien har økt mest de siste årene. På 5. trinn har reiseveien økt fra 4,6 kilometer i 2010 til 5,2 kilometer i 2020. På 10. trinn har reiseveien økt fra 15,4 til 17,2 kilometer i samme periode.

Da kan man jo lure: Hvilken betydning har dette for elevenes hverdag? Lange reiseveier gir neppe det beste utgangspunktet for arbeid med skolefag, fritidsaktiviteter og tid til samvær med venner og familie. Det er krevende for de fleste når man må forholde seg til smale og dårlig vedlikeholdte veier i distriktene, der kanskje både geografi og værforhold medfører ekstra utfordringer.

Lysglimt-kommune

Når det er sagt, er det samtidig interessant å merke seg at det finnes kommuner som går i motsatt retning. Hadsel kommune i Vesterålen er et oppløftende eksempel på nettopp det. De har valgt å forlate det vi i pedagogikken gjerne kaller et problemorientert her og nå perspektiv og over i et mer løsningsfokuset framtidsperspektiv som til syvende og sist vil gagne alle kommunens innbyggere. Hadsel representerer slik et oppmuntrende lite lysglimt i en ellers nokså svartmalt tilværelse i dagens Kommune-Norge, der nedleggelser og sentralisering for enhver pris ser ut til å være det eneste riktige svaret.

Det er ikke bærekraftig å legge ned skoler der folk bor, forteller ordfører Kjell-Børge Freiberg (H) på morgennyhetene i Nordland-sendinga 10. mars. De skal bygge ny skole på Innlandet. Legger de ned skolen, vil folk flytte, sier han. Og det gagnar ingen på sikt. Dette gjør de til tross for at de gikk med 12 millioner kroner i underskudd forrige år. Ordføreren forteller at de nå håper lokale næringslivsaktører kjenner sin besøkelsestid og kommer med tilbud som kommunen har råd til. Det vil jo være en vann-vinn-situasjon for alle kommunens innbyggere, både i dag og på sikt.

Utforsk nye, uprøvde løsninger

Med all respekt, det er uten tvil krevende tider for mange kommuner. Samtidig maner jeg alle involverte til ettertanke. Gode innovative og bærekraftige løsninger er sjeldent et resultat av raske beslutninger. De er heller

et resultat av prosesser som kjennetegnes av at man bruker tid på å utforske både gammel og ny upløyd mark.

Et kjent sitat fra tidligere statsminister Gro Harlem Brundtland er at det er typisk norsk å være god. Det er liten tvil om at Norge er god på mye. Det er imidlertid kanskje ikke nedleggelser eller sammenslåinger av barnehager og skoler vi bør bli best på.

REFERANSER, LASTET NED 28.4.2025:

1) Nordahl, T. (2022): Skolestørrelse og sammenhenger med elevenes trivsel og læring. Høyskolen i Innlandet. Skriftserien 9 – 2022.

2) Mørch, W. T. (2025): Nedleggelse av skole og barnehage. Til det beste for barnet? Nordnorsk debatt (<https://www.nordnorskdebatt.no/>), 20.2.2025.

3) Utdanningsdirektoratet: Fakta om grunnskolen 2024 – 2025 (www.udir.no), 13.12.2024.

De har valgt (...) et mer løsningsfokuset framtidsperspektiv som til syvende og sist vil gagne alle kommunens innbyggere.

Gjensyn med valgfag på barnetrinnet

Valgfag på barnetrinnet er på vei tilbake. Hva kan vi lære av fortidas valgfagssatsinger?

Elise Farstad Djupedal

I fjor ble valgfag på mellomtrinnet lansert som et tiltak for å gjøre skolen mer praktisk og variert. I stortingsmeldinga «En mer praktisk skole» ble det sagt at valgfag skal øke elevenes trivsel og motivasjon. Valgfag på mellomtrinnet er et nyskapende forslag. Det betyr ikke at det ikke har vært valgfrie fag på barnetrinnet tidligere.

Et slående trekk ved skolehistorie er at det meste er foreslått og diskutert før. Mye har også vært prøvd ut og har vært en del av skolen. Nå når valgfag skal gjeninnføres på barnetrinnet, kan vi derfor lære av historien. Hvilke likheter og forskjeller er det mellom valgfag på barnetrinnet før og nå?

Valgfag på barnetrinnet var ikke en del av den obligatoriske fagkretsen i Mønsterplan 74. Det fikk likevel fotfeste i skolen fordi departementet oppfordra skolene til å ha valgfag i tillegg til minstetimetallet. De ga derfor både statsstøtte og rom på timeplanen til å gjennomføre dette. Det ble sagt at valgfag var en verdifull del av skolen som bidro til at elevene ikke ble isolert fra «det levende livet og det lokalmiljøet de tilhører», som departementet skrev. Elevene skulle velge fag etter interesse, og departementet oppfordra skolene til å tilby praktiske og estetiske aktiviteter som kom skolen og nærmiljøet til gode.

Om lag 20 prosent av barneskolene tilbød valgfag. Skolene hadde stor fleksibilitet når det gjaldt å bestemme omfanget og innholdet. Det eksisterte derfor hundrevis av valgfag. De vanligste var formingsaktiviteter, kroppssøving, skolekjøkken og drama. Rause rammer og lærere med bred kompetanse gjorde at skolene

kunne tilby flere fag. Blant skolene med valgfag var det vanligst å sette av to til tre timer per uke til valgfag og ha valgfag på to eller tre trinn. Det ga et totalt timetall på mellom 100 og 200 timer.

Med de to neste reformene, Mønsterplan 87 og Læreplanverket for 10-årig grunnskole (L97), forsvant betegnelsen valgfag. Ordninger som praktisk, sosialt og kulturelt arbeid (PSK) og skolens og elevens valg (SEV) gjorde likevel sitt til at det var rom for å tilby valgfrie fag og emner på barnetrinnet helt fram til Kunnskapsløftet ble innført i 2006. Både PSK og SEV var videreføring av valgfag som skulle sikre en praktisk og «samfunnsaktiv» skole som hadde kobling til nærmiljøet. Begge satsingene var obligatoriske deler av læreplanverket, men de hadde ikke egne timer. Timene måtte derfor tas fra eller gjennomføres som en del av andre fag. PSK skulle ha et omfang på 93 timer på barnetrinnet, mens SEV skulle ha 200 timer.

For første gang ser det ut til at valgfag får egne timer på barnetrinnet. Forslaget har likevel en bismak, siden det kun er foreslått 57 timer. Skolene vil trolig også få mindre frihet, siden innholdet i fagene skal styres gjennom sentralt utforma læreplaner. Det understrekes likevel at valgfag fortsatt skal ha en praktisk innretning. Det er det springende punktet i satsinga. Tidligere hadde skolene infrastruktur, kompetanse og ressurser til å ivareta et bredt og praktisk innhold. Dette er i stor grad borte. Hvordan skal regjeringa sikre at gjeninnføring av valgfag reelt sett bidrar til å styrke den praktisk-estetiske delen av opplæringa på barnetrinnet?

er stipendiat i pedagogikk ved NTNU. Hun har en bred interesse for spørsmål om politikk, skole, ulikhet og inkludering. For tida jobber hun med et historisk doktorgradsprosjekt om grunnskolen som kunnskapspolitikk.

Illustrasjon: Kristin Slotterøy/unsplash

KUNSTIG INTELLIGENS I UNDERVISNING

Vi må sette ekte, menneskelege avtrykk i møte

Om det blir opplevd som avlastning i lengda å bruke kunstig intelligens i undervisninga, er det grunn til å stille spørsmål ved.

Debatten om kva slags plass kunstig intelligens kan og skal ha i utdanning, held fram.

Moglegheitene er endelause! Elevar og studentar kan bruke chatboten som ein sparringspartner i læringsarbeidet, medan undervisarar kan få ferdig genererte oppgåver og undervisningsopplegg, eller kanskje avlastning i vurderingsarbeidet? Presset på å ta i bruk og inkludere KI i undervisninga er stort. Ofte blir det framheva at kunstig intelligens kan bidra til effektivisering av mange samfunnsoppgåver. KI-bruk i undervisning skal også kunne gjere kvardagen meir overkommeleg for overbelasta lærarar og rådvile studentar. Om det reelt sett blir opplevd som avlastning i lengda, er det rett nok grunn til å stille spørsmål ved.¹⁾

Faktum er uansett at ein del av oss ikkje opplever verken reell avlastning eller nemneverdig inspirasjon ved å bruke KI i undervisninga. Slik har eg det. Det skuldast ikkje angst eller vegring for teknologi generelt, og eg nikkar jo anerkjennande til dei som seier at det er viktig at studentane lærer å bruke KI, for sjølv sagt er det viktig. Det berre luggar sånn. (Ja, eg har prøvd ein betre prompt.)

Sjølv om både digital undervisning og såkalla nett-og-samlingsbaserte studium er i vinden: Det å gå gjennom eit krevjande studium utan å møte opp fysisk, er ikkje for pyser. Dei aller fleste studentane har godt av læringsfellesskap med andre menneske, både medstudentar og undervisarar. Det har – iallfall inntil no – vore ganske lett å tenke at KI neppe kan erstatte dette, sjølv om det har

vore vanskeleg å få studentane til å møte til undervisning, særleg etter pandemien.

Men nyleg viste ein studie²⁾ at yngre menneske føretrekkjer helseinformasjon frå KI, samanlikna med svar frå ein ekte lege. Den kunstige intelligensen blei rett og slett oppfatta som meir empatisk enn mennesket. At KI kan vere nyttig i helsevesenet, skal eg ikkje argumentere mot (sjølv om eg lurar på om «å vere empatisk» er i ferd med å endre tyding til «å stryke medhårs»).

Overført til utdanningsbransjen står dette likevel for meg som den ultimate dystopien: Studentane vel vekk fysisk undervisning saman med ekte menneske, til fordel for ein KI-samtalepartner som kan varte opp med både oversiktlige samandrag av powerpointen undervisaren har lagt ut på Canvas, forsøk på å lappe studentens kunnskapshøl med fakta som ofte, men innimellom slett ikkje, stemmer³⁾, balansert med empathiske tilbakemeldingar og «peptalks» tilpassa studentens dagsform.

Skulle vi likevel framleis komme til å ha studentar i klasserommet i ei ikkje så fjern framtid, manglar det ikkje på tips til korleis KI kan hjelpe oss å lage engasjerande undervisningsopplegg og underhaldande quiz-oppgåver. Mange som presenterer slike tips, framstiller dei som inspirerende og banebrytande. Men alvorleg talt: Er det noko vi veit no, i 2025, så er det vel at KI kan gjere sånt? Etter å ha blitt tuta øyrene fulle i to-tre år om kor engasjerande undervisninga kan bli med KI, landar eg likevel framleis på å lage undervisningsoppleg-

get mitt sjølv. Av og til blir det også engasjerande, seier studentane. Men til og med når ein planlagt aktivitet ikkje klaffar hundre prosent i gjennomføringa, gir dette arbeidet meg moglegheiter til å vere kreativ i jobben min, eg får avveksling frå oppgåver som er mykje kjedelegare, og eg får arbeide og vidareutvikle min eigen kunnskap om emna eg underviser i. Eg håpar og trur dessutan at studentane kan merke avtrykket mitt på opplegget, og at dei ikkje sit att med ei kjensle av at noko frå ein chatbot hadde vore like greitt.

Oslo-skulen tilrår at lærarane bør utforske ulike måtar å bruke KI i vurderingsarbeidet på⁴⁾.

Eg har høyrd det foreslått på universitetet også, at ein kan bruke KI til å for eksempel generere fylldige tilbakemeldingar til studentane ut frå ei stikkordsliste. Så altså: Medan eg ventar av studentane mine at dei skriv og arbeider fram sin eigen tekst, med alt det inneber av blod, sveitte og tårer, så skal eg skamlaust la KI gjere denne jobben for meg? Uansett, også om studentane har funne måtar å «sparre» med diverse chatbotar i

REFERANSER:

1) Selwyn, N.: More Work for Teacher? The Ironies of GenAI as a Labour-saving Technology. Critical Studies of Education & technology / <https://criticaledtech.com>, 20.3.2025.

2) Mork, T.E. m. fl. (2025): Kunstig intelligens og legers svar på helsespørsmål. Tidsskrift for Den norske legeforening (nettutgaven), 10.2.2025.

3) Vindenes, U. (2025): La studentene få konse. Khrono (nettutgaven), 14.02.2025.

4) Nytt fra Osloskolen (2024): Kunstig intelligens (KI) i Osloskolen. Osloskolens nettsider, 11.3.2024

5) Krogh, L. C. (2025): Skal vi utstede vitnemål til kunstig intelligens? Khrono (nettutgaven), 24.02.2025.

Det å gå gjennom eit krevjande studium utan å møte opp fysisk, er ikkje for pyser. Dei aller fleste studentane har godt av læringsfellesskap med andre menneske.

med studentane

skriveprosessen på utan å bli koko, så skal sluttproduktet vere signert studenten. Då synest eg det er nokså usmakeleg om eg som mottakar skal servere KI-pjatt tilbake. Ein personleg tekst fortener ein personleg respons, sjølv om det kan vere både kjedeleg og tidkrevjande for meg å generere alle desse tilbakemeldingane. Eg kan ikkje anna enn håpe at studentane les tilbakemeldingane mine som ein tekst skriven av eit menneske – ein levande språkmodell ⁵⁾.

Det å fornekte kunstig intelligens er ei øving som neppe har stort føre seg. Tannkremen kjem ikkje inn i tuben att uansett kor hardt ein skulle ønske det. Men eksempelet med ekte og kunstige legesvar viser etter mitt syn at den nye verkeleg-

heita stiller høgare, ikkje lågare, krav til oss som menneske i møte med andre menneske. Vi må rett og slett framstå meir ekte enn den kunstige intelligensen, og vi må sette ekte, menneskelege avtrykk i møte med studentane. Dersom nokon treng ein sparringspartner, bør vi ikkje avskrive dei med ein bokseseikk.

Live Håberg

universitetslektor i norsk
Institutt for språk og litteratur, Fakultet for humaniora, idretts- og utdanningsvitenskap
Universitetet i Sørøst-Noreg

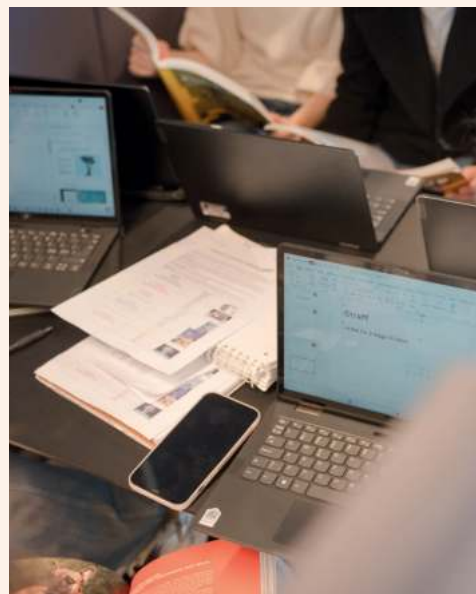

Foto: Bjørn Asle Grimstad

Vi må rett og slett framstå meir ekte enn den kunstige intelligensen, og vi må sette ekte, menneskelege avtrykk i møte med studentane, mener Live Håberg.

Vi sikrer rettighetene slik at du kan bruke tiden på elevene

Når du kopierer fra bøker, tar skjermbilder eller laster ned bilder og tekster, sørger vi for at alt er i orden. Du slipper å be om lov fordi vår kopieringsavtale sikrer at skaperne av innholdet får betalt. Kopieringsavtalen gir deg mulighet til å bruke og dele innhold med god samvittighet.

Kopinor

Hilma Lauvland (1937–2025)

Det gode medmenneske Hilma Birgit Sørebo Lauvland i Kristiansand, født 27.2. 1937, gikk bort mens hun sov natten 26.2. Det skjedde på Tveit omsorgssenter døgnet før hun ville fylt 88 år, og bare to dager etter at hun kom dit fra leiligheten sin i Østre Strandgate 24.

Hilma var gift med den kjente Sørlandsarkitekten Arild Lauvland fra Arendal som hun møtte i Trondheim i studietiden. Han i arkitektstudier ved NTH og hun i barnevernstudier ved Dronning Mauds Minne og Frøken Vatnes barnevernsinstitutt. Dette gav retning for hennes yrkesvalg som etter hvert førte henne som spesialpedagog til Birkelid kompetansesenter for barn med lærevansker i Songdalen. Dette var en av de regionale spesialskoler staten støttet opp om i perioden 1957 til 1992, og som Hilma mente aldri skulle vært avviklet. Oppfatningen ble da at disse barna som hun brant så for, skulle integreres i de vanlige skoleløpene. I dagens debatt ser vi nå at spesialiserte kompetansesentra snart vil komme tilbake, i første omgang i Oslo og Bergen.

Hilma og Arild delte interessene for natur og kunst og gode åpne bomiljøer som deres eget hus på Gimlekollen. Alt fra studietiden mislikte de at så mange eneboliger ble bygget med flate tak. Før dette bodde de med sine fem barn på Bjørnstad i Randesund. Det begynte med et småbruk, som de utviklet til et gedigent hjem med flotte arkitekttegnete møbler, håndtrykte

tekstiler, japaninspirert keramikk, bokhyller fra gulv til tak og et piano sentralt plassert i stua. Kort vei var det til nærmeste fiskevann lenger inne i skogen der guttene Are, Rune og Yngve fisket skjebber og ål, en skog som bød på et rikt dyre- og fugleliv. Den som gikk seg vill inne i det småkuperte landskapet kunne plutselig komme til et hemmelig sted, en lysning der skogen åpnet seg og alt var fredfullt.

Dessverre ble livet for Hilma og Arild det motsatte av fredfullt etter hvert. Før ved kveldsmaten da mor og far og alle de fem barna, guttene og Gro og Hege var samlet rundt kjøkkenbordet hadde det vært tull og tøys og fløytespill og latter og glede. Senere på Gimlekollen ble først Yngve så Are rammet av ukjent og mystisk sykdom som tok de unge livene deres i deres beste år, til foreldrenes og barnas dype fortvilelse. Så døde Arild fra Hilma i 2017 etter gradvis å ha

mistet taleevnen.

Men Hilma var en tøffing som tok livet som det kom. I smerten over tapene klaget hun aldri. Barndommen på gården i Sørbovåg ytterst i Åfjorden, en sidegren av Sognefjorden, hadde herdet henne og hun beholdt sitt engasjement, sin markante dialekt og sin gode kristne tro livet ut.

Kirsten og Thor Einar Hanisch

Gjengjeldelse ved varsling

Spørsmål om gjengjeldelse etter varsling og håndteringen av disse sakene er et stadig tilbakevendende tema.

En nylig avsagt avgjørelse fra lagmannsretten har bidratt til nye avklaringer om kravet til årsakssammenheng ved påstått gjengjeldelse.

Arbeidsmiljøloven paragraf 2 A-4 oppstiller et absolutt forbud mot å gjengjelde mot den som varslar i tråd med arbeidsmiljølovens varslingsbestemmelser. Det samme gjengjeldelsesvernet gjelder også den som gir uttrykk for at en vurderer å varsle om et mulig kritikkverdig forhold. Dette såkalte forskutterte varslervernet vil typisk gjelde der en arbeidstaker har gjort forundersøkelser, kopiert dokumenter eller truet med å varsle hvis forholdene ikke endres.

Gjengjeldelse er et vidt begrep, og det skal være en lav terskel for hva som anses som gjengjeldelse. Etter ordlyden i loven skal det forstås som enhver ugunstig handling, praksis eller unnlattelse som er en følge av eller en reaksjon på at arbeidstaker har varslet. Eksempler på gjengjeldelse kan være sosial ekskludering, endring i arbeidsoppgaver, omplassering til oppsigelse og avskjed.

Ved brudd på forbudet mot gjengjeldelse kan arbeidstaker kreve oppreisning (erstatning for ikke-økonomisk skade) og erstatning for eventuelt økonomisk tap.

Siden 2021 har Diskrimineringsnemnda hatt kompetanse til å prøve saker om brudd på gjengjeldelsesforbudet. Formålet var å etablere et lavterskeltilbud som et alternativ til en mulig kostbar og langvarig rettsprosess i de ordinære domstoler. Nemnda kan ta stilling til alle typer gjengjeldelser, med unntak av oppsigelse og avskjed, som fortsatt må forfølges i domstolene.

Statistikk fra Diskrimineringsnemnda viser imidlertid at det

(fortsett) er krevende å vinne frem i saker om gjengjeldelse. Siden 2021 har nemnda mottatt ca. 200 saker om gjengjeldelse etter varsling, hvorav brudd kun er konstatert i én sak. Mange av disse drøyt 200 sakene er riktignok ikke realitetsbehandlet, enten på grunn av saksbehandlingstid eller avvist/henlagt på grunn av formalfeil, manglende dokumentasjon/bevis fra klager mv.

Spørsmålet som ofte byr på de største utfordringene i praksis, handler om årsakssammenheng mellom den ugunstige handlingen/unnlattelsen og varselet. Frostating lagmannsrett avsa nylig en avgjørelse (LF-2024-6441-2), som konkret gjaldt en tillitsvalgt som hadde varslet og senere ble omplassert. Det var på det rene at arbeidsgiver hadde lagt noe vekt på den tillitsvalgte varsel da det ble fattet beslutning om omplassering. Lagmannsretten mente imidlertid at dette ikke var tilstrekkelig. Det var ikke nok for gjengjeldelse at arbeidsgiver hadde vektlagt varselet, så lenge den ugunstige handlingen (omplasingen) uansett ville ha skjedd av andre grunner. I den konkrete saken var omplasseringen begrunnet i også andre forhold enn varselet og lagmannsretten mente den tillitsvalgte ville blitt omplassert også dersom man hadde tenkt varselet bort.

Varslingssaker er ofte sammensatte og preget av høyt konfliktnivå, som kan gjøre det vanskelig å bevise hva som er den reelle årsaken til arbeidsgivers etterfølgende disposisjoner. Dersom en arbeidstaker opplever å bli utsatt for gjengjeldelse, vil det være naturlig å synliggjøre dette overfor arbeidsgiver og be om at handlingene/praksisen opphører. Hvis dette ikke lykkes, kan det være aktuelt å bringe spørsmålet inn for f.eks. Diskrimineringsnemnda.

Jonas Thorsdalen Wik

advokat i
Utdanningsforbundet

Ved brudd på forbudet mot gjengjeldelse kan arbeidstaker kreve oppreisning (erstatning for ikke-økonomisk skade) og erstatning for eventuelt økonomisk tap.

VIDAREGÅANDE OPPLÆRING

Kva inneber det å vere studieførebygg?

Thom Jambak

2. nestleiar i
Utdannings-
forbundet

Det er eit av spørsmåla Utdanningsdirektoratet skal finne svaret på i løpet av dei neste åra i ein stor gjennomgang av fag- og timefordelinga i vidaregåande opplæring. Vi må forvente endringar. Nokre fag vil kunne forsvinne frå timeplanen. Nye fag kan komme til.

Det var i Lied-utvalet si utredning frå 2017 at desse spørsmåla sist var diskutert grundig. Meldingane frå universiteta og høgskulene den gongen var at elevane som kjem frå studieførebyggande ikkje er godt nok studieførebyggde. Utvalet skreiv at desse elevane manglar evne til å lese og skrive akademiske tekstar, og til å arbeide sjølvstendig med fagtekstar.

Rundt oss i media kan me lese liknande soger. Det amerikanske tidsskriftet The Atlantic kunne i fjor haust melde i ein lengre artikkel at ein professorar på eliteuniversitet no opplevde å få studentar til litteraturstudiet som aldri hadde lese ei bok frå perm til perm, og som streva med å klare det på studiet.

Slike forfallssoger er det mange av, men min tanke med å trekkje opp denne var å understreke at det ikkje er nokon grunn til å tru at situasjonen er blitt betre sidan 2017. Samfunnsutviklinga har gått i retningar som ikkje gjer det lettare for lærarar på studieførebyggande å gjere elevane klare for dei forventingane akademika kjem til å ha til dei.

Svaret på spørsmålet: «Kva tyder det å vere studieførebygg» er nok endå meir komplekst i dag enn då Lied-utvalet stilte spørsmålet i 2017.

Mykje tydar på at vi bør gjere endringar for å at elevane skal bli betre studieførebyggde. Men kva for endringar? Mange peikar på fag- og timefordelinga, som ikkje har vore endra sidan 2006. Det vert hevda, kanskje særleg av dei som ikkje arbeidar i skulen, at ho er rigid og at fleksibiliteten som ligg der i liten grad vert

utnytta. Det nye rammeverket som Utdanningsdirektoratet utviklar skal ha fokus på «relevans, fordjuping og valfridom».

For Utdanningsforbundet har ideen om vidaregåande som ein almenndannande institusjon stått sterkt. Det er i denne tradisjonen også eg høyrer heime. Vidaregåande skule er eit fellesskapsprosjekt. Her skal valfridomen til fagleg fordjuping balanserast mot ein grunnmur av fag som er felles for alle. Eg trur at sterke fellesfag er ei bot mot manglande evne til å lese og skrive akademisk, og eg trur dei òg kan vere med å motverke polarisering. Difor er håpet mitt for denne prosessen at fellesfaga kjem styrka ut som dei daningsfaga dei er.

Kanskje treng me ikkje ofre valfridom, sjølv om vi styrkar fellesfaga. For det første kan vi flytte nokre av dei valfrie programfaga frå vidaregåande trinn 2 (vg2) og vg3 ned på vg1, medan eitt eller to fellesfag kan gå motsett veg. For det andre er det mogleg å sjå for seg auka valfridom innafor fellesfaga. I dag går elevane saman i matematikk i vg1 før dei vel praktisk eller teoretisk matematikk vidare. Kan vi sjå føre oss noko liknande i andre fellesfag? Kan elevane ha første halvåret i naturfag felles og etter det velje mellom ulike fordjupingar? I norsk kan dei som er glade i skjønnlitteratur, fordjupe seg i det, medan andre kanskje heller vil konsentrere seg om sakprosa og meiningsberande tekster.

Dette er berre tankar og ikkje konkrete forslag. For kanskje kan det vere mogeleg å gjere elevane betre studieførebyggde gjennom sterke fellesfag og auke valfridomen samstundes.

Nett no diskuterer Rådet for studieførebyggande program desse spørsmåla, men fleire burde ta del i ordskipet om svaret på spørsmålet om kva det inneber å vere studieførebygg skal bli godt.

Samfunnsutviklinga har gått i retningar som ikkje gjer det lettare for lærarar på studieførebyggande å gjere elevane klare for dei forventingane akademika kjem til å ha til dei.

UTDANNING

– Ein viktig del av kriseberedskapen

– Kampen mot desinformasjon startar i klasserommet der lærarane er i førstelinja, seier Thomas Nordgård i Utdanningsforbundet etter høyringa på Stortinget 24. april om forskningssystemet.

I stortingsmeldinga «Sikker kunnskap i en usikker verden» er regjeringa oppteken av å styrkje det norske forskningssystemet for å sikre påliteleg og trygg kunnskap i møte med ei stadig meir usikker verd.

Lærarrolla viktigare enn nokon gong

– I ei verd prega av aukande uvisse og komplekse trusselbilete, er det avgjerande å erkjenne at beredskap ikkje berre handlar om umiddelbar krisehandtering, men også om å byggje langsiktig motstandskraft mot desinformasjon gjennom utdanning og forskning, framheva Nordgård i sitt innlegg til Utdannings- og forskingskomiteen på Stortinget.

Han meiner at læraren si rolle i denne samanhengen blir avgjerande:

– Gjennom arbeidet i skulen bidreg lærarane direkte til samfunnet sin beredskap ved å ruste barn, unge og vaksne med evna til kritisk tenking, kjeldekritikk og demokratisk deltaking, understrekar Nordgård.

Utdanningsforbundet meiner at ei satsing på lærarar og skule ikkje berre gir direkte gevinst i form av auka kunnskap og ferdigheiter blant heile folket, men også utgjør eit førebyggjande tiltak mot samfunnsutfordringar som desinformasjon og ekstremisme.

Ikkje gløym biblioteka

Nordgård, som er sentralstyremedlem i Utdanningsforbundet, nytta også høvet til å minne komiteen om verdien av biblioteka i vår tid.

– Dei har ei viktig rolle og funksjon i det verdsbiletet meldinga teiknar opp. Ved å tilby opne, inkluderande og fagleg oppdaterte ressursar

Foto: Astrid Moen Sund

Beredskap handlar ikkje berre om umiddelbar krisehandtering, men også om å byggje langsiktig motstandskraft mot desinformasjon gjennom utdanning og forskning, seier Thomas Nordgård i Utdanningsforbundet.

blir biblioteka sentrale møteplassar der både elevar, studentar, forskarar, lærarar og folk flest kan møtast og utveksle idear. Slik representerer biblioteka ikkje berre ei bru mellom forskning og praksis, men også ein viktig demokratisk infrastruktur for eit samfunn prega av samarbeid på tvers av landegrenser, seier Nordgård.

Foto: Utdanningsforbundet

Utdrag fra plakaten som gir en oversikt over kompetansemålene på de ulike trinnene.

Hva skjedde med naturfagene i Naturfag?

Legger læreplanen i naturfag til rette for en naturlig progresjon i faget?

I år slutføres evalueringen av læreplanene, som kom i 2020. Derfor har Utdanningsforbundets fagnettverk i naturfag undersøkt hvordan læreplanen legger til rette for en naturlig progresjon. Nettverket har laget en plakat som gir en oversikt over utviklingen i faget gjennom et 11-årig løp fra 1. klasse til og med vg1. Plakaten er designet for lærere i naturfag med formål om å skape faglige diskusjoner rundt opplæringsløpet. Les mer på udf.no/fagnettverk

Flere ansatte øker trivselen og kval

To ekstra ansatte har skapt en helt ny hverdag både for barn og barnehagelærere i Brekkeåsen barnehage.

Tønsberg er en foregangskommune i Norge når det kommer til økt bemanning i barnehagene: I 2021 startet de et prøveprosjekt med ekstra barnehagelærere og fagarbeider i tre barnehager. Fire år senere har de kommunale barnehagene i Tønsberg fått 21 ekstra årsverk, på fast basis, fordelt på 10 barnehager.

Brekkeåsen barnehage, som holder til i landlige omgivelser drøye 20 minutters kjøretur fra Tønsberg, er en av barnehagene som har fått økt bemanning. Her fungerer ordningen slik at to av fire avdelinger har én ekstra ansatt.

– Vi har fått mer stabilitet både for oss i personalet og for barna. Vi orker mer og kan bistå kolleger mer. Vi får bedre tid til rutinemessige oppgaver og mer én til én-kontakt. Vi kan også gi mer hjelp til de andre avdelingene ved sykdom, sier barnehagelærer Lena Anneli Sanner Borge, som jobber på en av avdelingene som har økt bemanning i år.

– Mye lettere

Verken styrer eller de ansatte er i tvil om at økt bemanning utgjør en stor forskjell i hverdagen. Styrer Ann-Berit Martinsen fremhever mulighet for å ha mer dialog med de ansatte som en viktig effekt av ordningen.

– Hvis jeg trenger en prat med en av barnehagelærerne, er det veldig mye lettere for meg å komme inn på de avdelingene der vi har ekstra bemanning, sier Martinsen, som understreker at ordningen gir positive effekter også på de to avdelingene som ikke har økt bemanning.

Flere ansatte gir generelt mer tid og mulighet til å reflektere i kollegiet, opplever barnehagelærerne.

– Vi synes det er blitt både lettere og bedre med flere pedagoger på hver avdeling. Vi kan snakke fag sammen og finne tid til å ta de små samtalene. Det er mye mer rom for det nå, sier Marianne Bjerløv Pedersen – som også hun jobber på én av de to avdelingene med økt bemanning.

Bedre bemanning gjør det også lettere å følge opp barn som trenger ekstra oppfølging og å sam-

arbeide godt med PP-tjenesten, påpeker Teodora Reshkoski.

– Vi vet at det er viktig med tidlig innsats når vi skal hjelpe barn med spesielle behov. Når vi er flere ansatte, er det lettere for oss å observere og å lede barn inn i samspill. Det gir rom for å diskutere, noe som gir oss et bedre grunnlag. Vi kan ta oss tid til å vurdere og oppfatte flere ting før vi eventuelt henviser, sier hun.

En rekke positive funn

En gruppe forskere ved Universitetet i Sørøst-Norge har forsket på ordningen med økt bemanning i barnehagene i Tønsberg. Professor ved Universitetet i Sørøst-Norge Karin Hognestad, som har ledet forskningsprosjektet, peker på flere av de samme positive tendensene som de ansatte i Brekkeåsen.

– Vi ser at barnehager med økt bemanning har et annet pedagogisk mulighetsrom. De kan organisere dagen på en annen måte. Blant annet kan de ansatte i større grad skape gode samtalesituasjoner med barn fordi de har tid til å følge opp innspill. Det samme gjelder når det kommer til lek, sier Hognestad.

En klar tendens er at både pedagogiske ledere, styrere og eiere opplever at de samarbeider bedre om det pedagogiske arbeidet. Forskerne gjorde også en tidsstudie, der de undersøkte hvor ofte barnehagelærerne var til stede sammen med barna, som viser med all tydelighet at økt bemanning er nødvendig.

– Vi så viktige forskjeller på barnehager med og uten styrket bemanning med tanke på perioder der det var veldig få ansatte på jobb sammen med barna. De barnehagene som ikke har styrket bemanning når faktisk aldri opp til bemanningsnormen inne på avdelingene. Det er rett og slett så mye annet viktig arbeid personalet skal gjøre som krever tid: Møter, praktisk arbeid, dialog med foreldre, sier Hognestad.

DISSE ENDRINGENE OPPLEVER BARNEHAGELÆRERNE

De ansatte i barnehagen peker på en rekke punkter som blir bedre med økt bemanning:

- Mer tid til å sette i gang lek og medvirke underveis i leken.
- Mer tid til overgangssituasjoner: Henting og levering går smidigere.
- Mer tid til møter og kurs: Økt bemanning gir mulighet for flere møter og kurs, noe som styrker kompetansen og gir mer medvirkning.
- Mer tid til oppfølging av fagarbeidere.
- Mer tid til å ta hånd om rutineoppgaver, som vasking av spiseområder og rydding på kjøkkenet.
- Mer tid til legge- og stellesituasjoner.
- Mindre frustrasjon og sinne blant barna.

iteteten i barnehagen

Foto: Embret Tangen Rognesrød

Tid for det minste. Bedre bemanning i barnehagene er et satsingsområde for Utdanningsforbundet. To ekstra ansatte har skapt en ny hverdag i Brekkeåsen barnehage utenfor Tønsberg. Fra venstre: Tony Christensen, Marianne Bjerløv Pedersen, Teodora Reshkoski, Lena Anneli Sanner Borge og styrer Ann-Berit Martinsen.

Kurs

Inkludering og ivaretagelse – til barns beste?

4. juni ønsker vi velkommen til konferanse i Lærernes hus. Er du medlem i Utdanningsforbundet og jobber i utdanningsadministrasjonen på ulike nivå eller i det kommunale, fylkeskommunale eller statlige støttesystemet rundt barn, unge og voksne? Da er denne konferansen for deg! Du kan også delta digitalt. Til konferansen kommer sentralstyremedlem Ida Næss Hjetland, førsteamanuensis Marit Uthus (NTNU), professor Jon-Håkon Schultz (UiT), psykologspesialist Marie Haavik, advokat Grethe Gilstad, forfatter Birger Emanuelsen. Gratis og kun for medlemmer.

Skrijving i KI-ens tid

9. september arrangerer vi kurs for deg som ønsker å ta i bruk KI i undervisningen. Kurset vil gi deg noen av de verktøyene og kunnskapen du trenger for å integrere KI i undervisningen på en etisk og læringsfremmende måte, og du vil få konkrete ideer til undervisningsopplegg. Kursholder er Isabel Nilsen, lektor og digitalpedagog i Østfold fylkeskommune. Kurset foregår på Zoom, kursavgift. Du kan også se det i opptak.

Student på flyttefot?

Mange har nå studenter hjemme som forbereder seg til høstens studier. Da er det en del ting som må på plass, blant annet innboforsikring. Har du innboforsikring hos oss, gjelder denne på barns hybel på studiested i Norden, så lenge de studerer. Dette gjelder også ved endring av folkeregistrert adresse. Forsikringen dekker brann, tyveri, vann- og naturskade på innbo og løsøre med inntil 3 millioner kroner per skade.

Hvis barnet ditt er lærerstudent og medlem av Lærerstudentene, har vi en egen studentforsikring til kun 1200 kroner i året. Forsikringen inneholder både innbo-, reise-, uføre- og ulykkesforsikring.

Les mer om innboforsikring og studentforsikring på udf.no.

Foto: Anna-Julia Granberg

Barnet ditt kan være dekket av din innboforsikring når de studerer.

Hvordan snakke med barn om skremmende nyheter?

11. september inviterer vi til et svært aktuelt kurs. Vi lever i en urolig verden med et krisepreget nyhetsbilde i media. I dette kurset får du innblikk i hvordan og hvorfor barns redsel oppstår. Du vil også få tips til hvordan du kan ha trygghetsskapende samtaler med barn om skremmende nyheter, slik at du kan bidra til å redusere frykt. Kursholder er Jon-Håkon Schultz, professor ved UiT. Kurset foregår på Zoom, kursavgift. Du kan også se det i opptak.

Les mer på www.udf.no/kurs

Om å forstå og venda ein situasjon

For mange år sidan arbeidde eg saman med ein lærar som underviste i teikning, form og farge (trur eg det heitte på den tida). Han fekk ei særst utfordrande oppgåve.

Han overtok ein klasse på første trinn i vidaregåande skule, der alt hadde skore seg og gått i oppløysing for læraren før han.

Han fortalde om det som møtte han då han kom inn i klasserommet til første dobbelttime, om den demonstrativt avmelde situasjonen frå mogeleg læreinteresse. Der var vippande stolar med føter på pultane og mangt han kunne sjå i uttrykket elevane møtte han med. (Og sikkert like mange årsaker til avmeldinga frå mangeårig elevrolle som talet på elevar). Men han gjorde ikkje noko nummer av dette. Han gav dei berre ei oppgåve til neste dag og fri resten av dobbelttimen. Oppgåva var å teikna noko frå naturen, ein stubbe, ei grein eller noko i naturen som dei møtte på heimveg.

Neste dag og neste time kom, og han bad dei om å koma fram og leggja teikningane på kateteret. Berre den mest demonstrativt avmelde frå dagen før nøla, men kom etter kvart fram med ein våt og krølla lapp, litt skamfull.

**Petit av
Jarle Tufta**

pensjonist, tidlegare
lærar i vidaregåande
skule og i høyskole-
systemet.

Så tok læraren kvar enkelt elev sitt verk med seg rundt i klassen, viste fram og fortalde og sette dei inn i kunsthistorisk samanheng – og gjorde dei nok til noko og mykje meir enn dei sjølv kunne ha sett. Sidan hadde han ingen problem som lærar i denne klassen.

Korleis dette kunne venda situasjonen slik, kan de grunda vidare på sjølve. Det handlar gjerne om ekte grunnlag for autoritet og tillit og å opna for motivasjon og interessa for læring, og kanskje mest av alt: å sjå elevar på ein truverdig måte.

Når eg no ser attende, ser eg korleis eg kunne gjera meg nytte av hans røynsler og eksempel i heilt andre fag som norsk og psykologi og samfunnsfag når eg møtte dette avmelde frå motivasjon og lærevilje blant unge, som eg gjerne skulle sjå som unge «verdserobrarar», nett slik dei unge skulle vera.

Det var denne situasjonsvendande historia som dukka opp i minnet her om dagen ...

STOREFRI av MARIUS HENRIKSEN

Jakarta

Foto: Adobe Stock

QUIZ

15 kjappe om løst og fast

1. Pave Frans døde 21. april 2025. Hvilket land kom han fra?
2. Hvilken av disse ingrediensene bruker du ikke hvis du skal lage karamellpudding? Vaniljestang, karamell og egg.
3. Hvor mange bjørner antar man at det er i Norge?
4. Ligger Toten øst eller vest for Mjøsa?
5. Hvilket bilmerke har modellen Capri?
6. Hvilket år hadde Disney-filmen Den lille havfruen (The Little Mermaid) premiere?
7. Hvilken vindstyrke er sterkst av laber bris og frisk bris?
8. Hva bruker man en kardask til?
9. Hvor er Jakarta hovedstad?
10. Hva skjer første søndag etter første fullmåne etter vårjevndøgn?
11. Hvem sa: «If you want something said, ask a man; if you want something done, ask a woman.»?
12. Dette landet har arrangert åtte OL, derav fire sommer- og fire vinterleker. Det er mer enn noen annen nasjon. Hvilket land snakker vi om?
13. Lars Korvald var statsminister et knapt år fra 1972 til 1973. Hvilket parti representerte han?
14. Donald Duck og vennene hans bor i Andeby. Hva heter byen på engelsk?
15. En hest vrinsker, men hva gjør et esel?

Quizmester: Paal Svendsen. Svarene finner du på side 59.

FOR 50 ÅR SIDEN

Er det ennå krigstilstander i Deres timer?

Mørkelagt klasserom. Lysbildeapparatet svikter. Uro i klassen. Kjenner De situasjonen? Leitz lysbildefremvisere er kjent for sin driftssikkerhet. Og for sitt kraftige lys. Det er unødvendig å mørklegge klasserommet. Timene med lysbildefremviseren blir effektive timer. (Fra en annonse)

Norsk Skoleblad nr. 19/1975

FOR 25 ÅR SIDEN

Gratis lærebøker

Fra neste skoleår skal elevene på Vk1 og Vk2 få gratis lærebøker i enkelte fag, melder KUF. Dette er en del av en utlånsordning for lærebøker i videregående opplæring. Regjeringen har satt av 100 millioner kroner til ordningen. Utlånsordningen er et resultat av budsjettforliket mellom Arbeiderpartiet og partiene i Bondevik-regjeringen. I ordningen inngår å satse på å etablere en representativ bokstamme av nye og brukte lærebøker, og å gi skolebibliotekene en aktiv rolle i gjennomføringen av ordningen.

Skolefokus nr. 10/2000

GYLNE ØYEBLIKK

Tam-tara-tam!

Tommy Lykke Nordahl fikk seg en skikkelig overraskelse under matematikkeksamen.

Tekst: Ylva Törngren | yt@utdanningsnytt.no

Tommy hadde 10.-trinns elevene sine oppe til muntlig eksamen i matematikk da dette skjedde for rundt 15 år siden. – På den tiden var jeg rimelig fersk som lærer og jobbet ved en skole på Østlandet, sier han.

– Inn kom en flink og trygg elev, men han hadde ikke nådd helt opp karakttermessig. Resultatene hans pleide å ligge mellom 4 og 5.

– Den første oppgaven gikk greit. Utspørring taklet han også på en god måte.

– *Hva var vanlig å ta opp under eksamen den gang?*

– Det kunne være algebra og likninger, funksjoner, geometri eller statistikk og sannsynlighet, sier Tommy.

– Etter hvert lurte jeg på om jeg kunne få fram mer av elevens kompetanse. Jeg spurte derfor om han hadde noe mer han ville prate om.

– Brøkregning! svarte eleven kontant.

– Brøkregning er ikke akkurat avansert når du er på 10. trinn, men ok, nikket sensor og jeg.

Eleven tok straks frem et par trommestikker.

– *Trommestikker?*

– Han begynte å tromme på bordkanten. Én

rytme, flere rytmer. Rytmeskifter, pauser, nye rytmer. Avansert! Absolutt ikke noe jeg hadde greid å gjøre selv.

– Han oppga hvilken brøk han trommet, hva pausene var i brøker og hvilke brøker takt og pauser ble, til sammen. Det var rett og slett veldig imponerende!

Dette skjedde også før læreplanen stilte krav til bruk av praktisk matematikk under eksamen.

– Får jeg lov til å vise noe mer? spurte eleven.

Tommy og sensor sa ikke nei til det.

Eleven tok frem en kortstokk. Han viste et triks som går ut på å komme frem til et tall. Han forklarte matematikken bak. Han ga seg ikke med det, men gjorde trikset om til en ligning.

– I timene hadde vi vært innom spillkort, triks og matematikken i dem, sier Tommy: – Mange korttriks kan forklares med telling og logikk, men dette var elevens helt eget korttriks!

Tommy sier han sjelden er blitt så imponert.

– Den tryggheten! Han hadde noe han mestret og ville vise.

– *Og karakteren?*

– Det ble en 6-er.

Absolutt ikke noe jeg hadde greid å gjøre selv.

Tommy Lykke Nordahl (42)

kontaktlærer og lærer i matematikk ved Ris skole i Oslo

Har du opplevd et gyllent øyeblikk? Kontakt: redaksjonen@utdanningsnytt.no

De som skal kjempe
for mangfoldet,
går i 9B

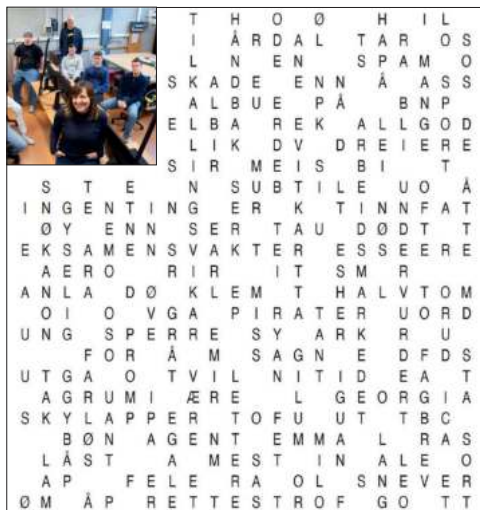
Læring som
engasjerer

Løsningssetningen med navn og adresse sendes til: **kryssord@utdanningsnytt.no** før 12. august.
To vinnere får boksjekk og heder og ære i neste nummer.

58

LØSNINGER

Kryssord nr 4

VINNERNE: Åse Schøyen Romøren, Vormsund, og Åshild M. Langseth, Åndalsnes. Premien er hver sin boksjekk på kr. 500. Vi gratulerer!

Quiz

1. Argentina
2. Karamell
3. Minst 191 (per 2024)
4. Vest
5. Ford
6. 2003
7. Frisk bris
8. En børste for å strigle husdyr, oftest hester.
9. Indonesia
10. Første påskedag
11. Margaret Thatcher
12. USA
13. Kristelig Folkeparti
14. Duckburg
15. Skryter

Kvar fredag publiserer me ein nettquiz på utdanningsnytt.no. Her finn du nye og tidlegare quizar: utdanningsnytt.no/tag/quiz

BLADENE VÅRE

Utdanningsforbundet gir ut medlemsblad og fire tidsskrifter. Alle publikasjonene er redaksjonelt uavhengige og redigeres etter Redaktørplakaten og Vær Varsom-plakatens regler for god presseetikk.

Som medlem i Utdanningsforbundet kan du få medlemsbladet Utdanning på papir eller digitalt. Neste utgave kommer 22. august.

I tillegg kan du velge ett av disse tidsskriftene kostnadsfritt:

Første steg
Tidsskrift for barnehagelærere.
Fire utgaver pr år.

Bedre Skole
fra førsteklasse til lærerutdanning.
Fire utgaver pr år.

Yrke
Fokus på yrkesopplæring.
Fire utgaver pr år.

Spesialpedagogikk
Fag- og forsknings-tidsskrift.
Fire utgaver pr år.

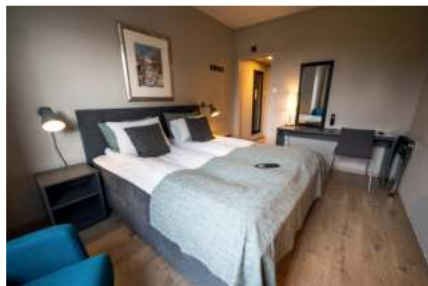
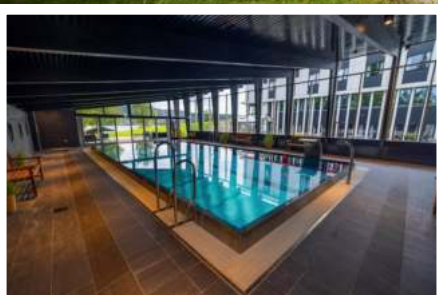
MIN SIDE

Administrer abonnementene dine på www.udf.no/min-side eller kontakt medlemservice om du har spørsmål medlem@udf.no, tlf.: 24 14 20 00

Ikke medlem, men ønsker abonnement?
Send e-post til: abonnement@utdanningsnytt.no

UTDANNINGSFORBUNDET

Besøksadresse: Hausmanns gate 17, Oslo
Postadresse: Postboks 9191 Grønland, 0134 Oslo. Telefon: 24 14 20 00

Velkommen til Hurdalsjøen Hotell & Spa

Utdanningsforbundets eget hotell

Tilbring deilige sommerdager hos oss!

Rabatt for Utdanningsforbundets medlemmer og familie:

990,- pr. natt i dobbeltrom

790,- pr. natt i enkeltrom

Frokost inkludert

Hotellet har en egen strandlinje med gode bademuligheter og et variert utvalg av uteaktiviteter. Her kan du blant annet leie kano, kajakk, SUP og sykkel.

Ta med familien på en runde frisbeegolf eller prøv boulebanen. I området rundt hotellet finner du flotte turløyper som kan nytes året rundt.

I tillegg kan du spille shuffleboard, biljard, dart og bordtennis. Og for en forfriskende pause – nyt hjemmelaget iskrem fra isvogna vår.

Velkommen til vakre Hurdalsjøen.

For booking, ta kontakt:

post@hurdalsjoen.no

Tlf: +47 63 95 96 00

Følg oss i sosiale medier

